

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

Дипломна робота магістра

ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ КНР

Виконав:

Студент VI курсу, групи 691м
спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Сірий Антон Юрійович

Керівник:

к.політ.н., доцент

Габро Ірина Володимирівна

Рецензент:

к.політ.н., доцент б.в.з.

Лушагіна Тетяна Вікторівна

ЗМІСТ

Анотація.....	I-IX
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР	8
1.1. Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження.....	8
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	14
1.3. Методологія дослідження екологічної дипломатії КНР.....	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР.....	35
2.1. Становлення та розвиток екологічної дипломатії КНР.....	35
2.2. Глобальний та регіональний рівні екологічної дипломатії КНР.....	44
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР.....	60
3.1. Проблеми екологічної дипломатії КНР на сучасному етапі.....	60
3.2. Перспективи розвитку екологічної дипломатії КНР.....	72
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	83

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСЕАН	Асоціація держав Південно-Східної Азії
ЄС	Європейський Союз
КНР	Китайська Народна Республіка
НУО	Неурядові громадські організації
РКЗК ООН	Рамкова конвенція ООН про зміну клімату
США	Сполучені Штати Америки
СОР	Kyoto Conference of Parties (Кіотська конференція сторін

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У другій половині ХХ століття світове співтовариство зіткнулося з низкою проблем, серед яких особливе місце посідають екологічні. До кінця століття ці проблеми стали носити глобальний характер і поступово склався глобальний механізм їх вирішення. Сьогодні спостерігається «екологізація» політики, в міжнародних документах простежується пріоритетність «зеленого» зростання економіки, положення про впровадження безпечних технологій в виробництва з принципом «нульового скидання». Співробітництво держав та інших акторів міжнародних відносин приймає «зелений» вектор розвитку

У зв'язку із зростанням екологічних проблем одним з ключових механізмів подолання даних викликів є екологічна дипломатія. Дипломатія визначається як сукупність практичних невійськових заходів, прийомів і методів, застосовуваних з урахуванням конкретних умов і характеру вирішуваних завдань, мистецтва ведення переговорів з метою запобігання і врегулювання міжнародних конфліктів, пошуком компромісів і взаємоприйнятних рішень, а також розширення і поглиблення міжнародного співробітництва. Головною метою дипломатії є захист інтересів держави та її громадян.

Після усвідомлення того, що економічного процвітання не можна досягти без вирішення екологічних проблем, влада КНР почала докладати зусиль для розвитку екологічного сектора. Поліпшення екологічної ситуації, в свою чергу, неможливо без міждержавного діалогу, так як екологічні проблеми не обмежуються рамками однієї країни, вони впливають на стан всієї планети.

У становленні і розвитку глобального механізму вирішення екологічних проблем найважливішу роль відіграє ООН, яка з 1972 року розробляє загальносвітову схему боротьби з екологічною кризою. Крім механізму ООН, що утворює глобальний рівень екологічного

співробітництва, існують і регіональний і національний рівні. Зважаючи на роль у світовій політиці та економіці, актуальним є дослідження екологічної дипломатії КНР.

Стрімке нарощування економічного, політичного, соціально-екологічного впливу Китаю в сучасному світі актуалізує дослідження китайської екологічної дипломатії, що виступає інструментом реалізації КНР своїх національних інтересів у сфері охорони навколишнього середовища та природокористування поза межами своєї держави.

Об'єктом дослідження є дипломатія КНР.

Предметом дослідження є особливості екологічної дипломатії Китаю.

Територіальні рамки дослідження включають території КНР та держав-учасниць Кіотського протоколу та Паризької кліматичної угоди.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1972 року (проведення міжнародної конференції ООН з екологічної проблематики у Стокгольмі як започаткування екологічної дипломатії) до 2021 року (крайній повний рік реалізації принципів екологічної дипломатії КНР).

Мета роботи полягає у дослідженні сутності, особливостей реалізації, проблем та перспектив розвитку екологічної дипломатії КНР.

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- розкрити стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- охарактеризувати методологію дослідження екологічної дипломатії КНР;
- дослідити становлення та розвиток екологічної дипломатії КНР;
- розкрити глобальний та регіональний рівні екологічної дипломатії КНР;
- визначити проблеми та перспективи розвитку екологічної дипломатії КНР.

Наукова новизна визначається актуальністю досліджуваної проблеми і тим, що запропонована тема є недостатньо вивченою у вітчизняній науці та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження на рівні магістерського дослідження було здійснено комплексний аналіз сутності та особливостей реалізації екологічної дипломатії КНР.

Зокрема, автором уточнено поняття «екологічна дипломатія КНР», під яким варто розуміти комплекс прийнятих рішень урядом КНР щодо пом'якшення негативних впливів людини на навколишнє середовище, сукупність заходів по адаптації людини до наслідків зміни клімату, які сприяють підвищенню ролі Китаю у світових екологічних процесах та покращують імідж держави на міжнародній арені.

Практичне значення полягає в тому, що дана робота може бути використана як основа для подальшого дослідження екологічної дипломатії Китаю. Матеріали курсової роботи можуть мати певну цінність для подальшого використання викладачами, аспірантами та студентами в науково-дослідницьких та навчальних цілях, зокрема при вивченні курсів «Зовнішня політика країн Азії», «Міжнародні відносини та світова політика», «Сучасні тенденції міжнародних відносин».

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла своє відображення у доповіді на XIV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання - 2021: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, листопад 2020), Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2022: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, червень 2022).

Публікації. За темою дослідження було опубліковано двоє тез та наукову статтю (у співавторстві).

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 90 сторінок, з них основного тексту –

82 сторінки. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків, посилань, списку використаних джерел та літератури (70 найменувань українською, російською та англійською мовами).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР

1.1. Стан наукової розробки теми дослідження та джерельна база

Використану в роботі літературу можна класифікувати за територіальним критерієм: праці вітчизняних науковців, праці азійських та твори західних учених.

Серед групи українських науковців варто виокремити роботи А. Бохан¹, в яких дослідниця розкриває сутність екологічної дипломатії.

Також слід сказати про роботу Ю. Присяжнюка та А. Трофимчук, в якій вчені аналізують поняття «екологічна дипломатія», інструменти, методи її здійснення, основні завдання та принципи, зроблено висновок про те що запорукою успіху та розвитку країни у майбутньому, попри традиційні форми реалізації дипломатії є застосування креативних нетрадиційних форм, зокрема такої форми, як екологічна дипломатія. А також особливо вадливим є те, що науковці визначають основні ознаки екологічної дипломатії на підставі аналізу етапів розвитку співпраці Китаю з країнами світу у сфері охорони навколишнього середовища².

Група азійських вчених представлена роботами насамперед китайських вчених - Ван Гуаньцзюнь³, Дін Цзіньгана⁴. Так, у статті Ван Гуаньцзюня

¹ Бохан А. В. Міжнародна екологічна дипломатія: політика розвитку і партнерства. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 12–17; Бохан А. В. Екологічна дипломатія : інтенція безпеки в економічній глобалізації // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2017. Вип. 24(3). С. 104-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2017_24%283%29__15

² Присяжнюка Ю., Трофимчук А. Інструменти екологічної дипломатії на прикладі Китаю // Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». № 46. 2019. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/10397>

³ Ван Гуаньцзюнь. Экологическая дипломатия Китая: история развития и современные проблемы // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2011. № 131. С. 331-341.

висвітлюються етапи розвитку екологічної дипломатії Китаю, узагальнюються її досягнення та дається взнаки сучасний стан, наводиться аналіз існуючих в даний час проблем в екологічній дипломатії. Цікавими є рекомендації вченого щодо поліпшення ефективності екологічної дипломатії Китаю.

У своєму дисертаційному дослідженні Цінь Тінтин розглядає екологічну політику як фактор зміцнення національної безпеки КНР. Науковець відзначає, що в останні роки екологія у Китаї стала сферою підвищеного державного та суспільного інтересу. Керівництво країни, реалізуючи курс на процвітання Китаю, спирається на ідею стабілізуючої ролі екології у розвитку економіки та раціональному виборі політичних рішень, закликає до більш тісної інтеграції екології, економіки та політики. Такий підхід визначає іншу, ніж було прийнято раніше, стратегію розвитку та управління суспільством та державою⁵.

У роботі Ван Шивэй та М. Ясовеева викладено основні засади екологічної політики КНР. В умовах інтенсивного індустріального розвитку країна в останні десятиліття зазнає значних екологічних наслідки техногенної діяльності Відмова Китаю від підписання багатьох міжнародних екологічних договорів та угод щодо обмеження небезпечного впливу на природні комплекси та геосистеми всіх галузей промисловості, транспорту, сільського господарства ставить країну в умови міжнародної ізоляції. У статті зачіпаються також проблеми, пов'язані з екологічною дипломатією Китаю, і прогноз прогнозу екологічної політики на довгострокову перспективу⁶.

⁴ Дин Цзиньгуан. Гоцзи хуаньцзин вайцзяо = Международная экологическая дипломатия. Бэйцзин: Чжунго шэхуэй кэсюе чубаньшэ, 2007. 98 с.

⁵ Цінь Тінтин. Экологическая политика как фактор укрепления национальной безопасности КНР. : диссертация ... кандидата исторических наук : 23.00.04. Москва, 2018. 213 с.

⁶Ван Шивэй, Ясовеев М. Г. Экологическая политика Китая // Экологический вестник. 2016. № 1 (35). С. 15-19.

До групи робіт західних науковців увійшли, зокрема, роботи М. Толба⁷, В. Вертца⁸ та інших.

Серед російських науковців особливо варто відзначити роботи Т. Авдєєвої⁹, Е. Близнецької¹⁰, Н. Боголюбової¹¹, Т. Колпакової¹², Н. Піскулової¹³ та інших. Окрема слід сказати про праці К. Кондратева¹⁴ та Г. Кондратенка¹⁵, в яких дослідники розкривають особливості реалізації екологічної дипломатії країн Північно-Східної Азії. Також важливими стали роботи Е. Фортигіної¹⁶ та С. Чернявського¹⁷, в яких розкрито особливості екологічної дипломатії Китаю та Росії.

У своїй роботі Т. Колпакова розкриває та аналізує зміст поняття «екологічна дипломатія», а також визначає специфіку курсу «екологічної дипломатії» КНР. Науковець підкреслює, що в умовах загострення глобальних, насамперед соціально-екологічних, проблем формування

⁷ Tolba M. K. *Global Environmental Diplomacy: Negotiating Environmental Agreements for the World*. The MIT Press, 2008. 232 p.

⁸ Wertz W. R. *Lynton Keith Caldwell (1913-2006): His Pathbreaking Work in Environmental Policy and Continuing Impact on Environmental Professionals* // *Environmental Practice*. 2006. № 8 (4) P. 208-211.

⁹ Авдеева Т. Г. Экологическая дипломатия // *Международная жизнь*. 2001, № 5. С. 37-48.

¹⁰ Близнецкая Е. А. Опыт изучения и преподавания многосторонней экологической дипломатии. URL: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2015/data/7065/uid42746_report.pdf

¹¹ Боголюбова Н.М., Николаева Ю.В. Феномен «Зеленой дипломатии»: Международный опыт // *Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета*. 2014, № 36. С. 189-198.

¹² Колпакова Т.В. Китайская «экологическая дипломатия» и формирование международного механизма охраны окружающей среды // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2010, № 123. С. 68-73.

¹³ Пискулова Н. А. Помощь развивающимся странам в области охраны окружающей среды // *Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика*. 2011. № 2 (33). С. 26-34

¹⁴ Кондратьев К.Я., Демирчян К.С. Климат Земли и «Протокол Киото» // *Вестник Российской академии наук*. 2001. № 11. С. 1002-1009; Кондратьев К.Я., Крапивин В.Ф. Современное общество потребления и его экологические ограничения // *Проблемы окружающей среды и природных ресурсов: Обзорная информация*. 2005, № 5. С. 3-12.

¹⁵ Кондратенко Г. В. Экологическая дипломатия стран Северо-Восточной Азии. // *Известия Восточного Института*. 2016 - №2. С. 47 - 64.

¹⁶ Фортигина Е. Экологические проблемы Китая // *Отеч. записки*. 2008. № 3 (42). URL: <https://strana-oz.ru/content/%D1>

¹⁷ Чернявский С.И. Экологическая дипломатия России // *Известия Байкальского государственного университета*. 2020. Т. 30, № 2. С. 245–253.

ефективного міжнародного механізму охорони навколишнього середовища, основним інструментом якого є «екологічна дипломатія», стає невід'ємною умовою для сталого безпечного розвитку як Китаю, що глобалізується, так і інших держав¹⁸.

Вчена Е. Фортигіна відзначає, що влада КНР, яка раніше практично не приділяла уваги проблемам навколишнього середовища, усвідомила, що без їх вирішення не можна домогтися економічного процвітання. І хоча поки що екологічний стан країни не можна назвати задовільним, для його покращення робиться багато¹⁹.

В. Манкевич у своєму дослідженні відзначає, що китайська політика в сфері екології є досить прагматичною – це лобювання інтересів власних компаній-виробників, які за останні роки змогли створити технологічну та виробничу базу і готові запропонувати свої рішення світу. Слідом за великими словами про екологію, що лунають з трибун на міжнародних форумах, завжди слідують комерційні пропозиції про виставку обладнання. Дослідник підкреслює, що останні 15 років Китай розглядається Заходом як світова загроза не тільки в політичному та економічному плані, а ще й в екологічному. Ще з початку 2000-х гг. на адресу КНР були закиди від Клінтон і Саркозі в «кліматичній недобросовісності», а про китайську загрозу клімату заявляли профільні міністерства країн Заходу (в основному США та Великобританії)²⁰.

Стаття Е. Троценко присвячена аналізу формування та здійснення екологічної дипломатії КНР. Викладено шляхи екологічного співробітництва на міжнародній арені та перспективи розвитку регіональних відносин у цій сфері. Більш детально розібрано співпрацю КНР із суміжними країнами з

¹⁸ Колпакова Т.В. Китайская «экологическая дипломатия» и формирование международного механизма охраны окружающей среды // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2010, № 123. С. 68.

¹⁹ Фортигина Е. Экологические проблемы Китая // Отеч. записки. 2008. № 3 (42). URL: <https://strana-oz.ru/content/%D1>

²⁰ Манкевич В. Экология - новое оружие Китая // РСМД. Август 2020. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/asian-kaleidoscope/ekologiya-novoe-oruzhie-kitaya/>

цього питання. Особливу увагу приділено регіону Північно-Східної Азії, оскільки основні стратегічні партнери Китаю (Японія, Республіка Корея та Росія) знаходяться саме в цій області. Також науковець розглядає екологічні відносини Китаю країнами АСЕАН та підкреслює провідну роль КНР з питань екології у всьому Східно-Азіатському регіоні²¹.

У роботі Е. Петерікової розглянуто основні сучасні екологічні проблеми КНР та роль Китаю у міжнародному екологічному співробітництві. Автор надає характеристики екологічних проблем, визначає фундаментальні положення екологічної політики та аналізує недоліки екологічної дипломатії Китаю. Базуючись на екологічному стані КНР у XXI ст., дослідниця робить висновок про неможливість Китаю вирішити проблеми екологічного характеру без відмови від економікоцентричної моделі соціально-економічного розвитку. Зміцнення статусу Китаю в рамках міжнародного екологічного співробітництва ставиться під сумнів, якщо КНР не перегляне основних положень своєї екологічної дипломатії²².

Міжнародне співробітництво КНР у галузі охорони навколишнього середовища вивчає І. Ушаков²³.

Джерельна база дослідження охоплює досить незначну кількість джерел, що викликано теоретичним характером роботи. Матеріали, використані при написанні роботи, умовно можуть бути поділені на кілька груп.

До першої групи джерел автор відносить офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій²⁴. Зокрема, до цієї групи увійшли:

²¹ Троценко Е.Д. Экологическая дипломатия КНР как инструмент сотрудничества с сопредельными государствами // Сборник материалов всероссийской молодежной научной конференции «Гуманитарная дипломатия: личность, социум и мир» (Екатеринбург, 20-21 апреля 2018 г.). Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2018. С. 354-359.

²² Петерикова Е.И. Экологическая политика КНР в XXI в.: Проблемы и международное сотрудничество // Вочточній курьер. Випуск 1-2. С. 77-87. URL: <https://ras.jes.su/vk/s111111110007890-2-1>

²³ Ушаков И.В. Китай: экологический вызов // Мировая экономика и международные отношения. 2005. №12. С. 76–85.

Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища 1972 року²⁵, Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй 2000 року²⁶, Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1997 року²⁷, Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 року²⁸ Конвенція про біологічне різноманіття 1992 року²⁹, Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище та розвиток 1992 року³⁰, Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар 1987 року³¹, Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі 2001 року³².

Друга група представлена офіційною інформацією із сайтів міжнародних організацій, урядів країн. Зокрема, це інформація з сайту

²⁴ Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире. Москва Весь мир, 2013. 202 с.; Экологическая доктрина России. URL: <http://archive.mid.ru/nsdmo.nsf/a1c87897b58a9d2743256a550029f995/432569f10031eb9343256c9a002f10ca?OpenDocument>; Климатическая доктрина России. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/6365>; ASEAN – China Environmental Cooperation Action Plan (2011– 2013). To Implement th China – ASEAN Strategy on Environmental Cooperation 2009–2015. URL: <http://chinaaseanenv.org/upload/Attach/en/276150.pdf>; New Growth Strategy. Blueprint for Revitalizing Japan. 69 p. URL: <http://www.meti.go.jp/english/policy/economy/growth/report20100618.pdf>.

²⁵ Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды от 5-16 июня 1972 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml.

²⁶ Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций от 8 сентября 2000 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml.

²⁷ Киотский протокол к Рамочной конвенции Организации Объединенных Наций об изменении климата от 11 декабря 1997 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/kyoto.shtml.

²⁸ Рамочная конвенция ООН об изменении климата, 1992. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/climate.pdf

²⁹ Конвенция о биологическом разнообразии от 5 июня 1992 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/biodiv.shtml.

³⁰ Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию, 1992. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml

³¹ Монреальский протокол по веществам, разрушающим озоновый слой от 16 сентября 1987 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/montreal_prot.shtml.

³² Стокгольмская конвенция о стойких органических загрязнителях, 2001. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/2001/05/20010522%2012-55%20PM/Ch_XXVII_15p.pdf

ЮНЕП, міністерств екології Японії³³. Третя група представлена публікаціями ЗМІ³⁴.

Отже, незважаючи на те, що не всі документи та джерела є рівнозначними за змістом, їх сукупності, інформаційності та насиченості виявилось достатньо для розкриття теми та досягнення зазначеної перед автором мети.

1.2. Категоріальний апарат дослідження

Екологічна дипломатія як явище ХХ-ХХІ століть виникла в результаті реакції світової спільноти на зростаючу загрозу екологічної катастрофи. Так, науковці К. Кондратьєв і К. Демірчан вказують, що існує три глобальні екологічні проблеми, які найбільш гостро стоять перед населенням планети: зміна клімату, руйнування озонового шару Землі і «замкнутість глобальних біогеохімічних кругообігів»³⁵.

Важливо зауважити, що однією з особливостей глобальних екологічних проблем є необхідність зусиль від всього світового співтовариства для їх вирішення, що вимагає широкомасштабної популяризації екологічних заходів на загальносистемному рівні. Про це неодноразово говорилося на міжнародних конференціях ООН з екологічної проблематики – у Стокгольмі в 1972 році, у Ріо-де-Жанейро в 1992 році, у 2002 році в Йоганнесбурзі, у 2012 році в Ріо-де-Жанейро. Але, на жаль, до теперішнього часу домогтися

³³ The Tripartite Environment Ministers Meeting among Japan, China and Korea (TEMM) // Ministry of the Environment. URL: <https://www.env.go.jp/earth/coop/coop/english/dialogue/temm.html>; UNEP Upgraded to Universal Membership Following Rio+20 Summit. URL: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/united-nations-environment-programme-upgradeduniversal-membership>

³⁴ Китай и АСЕАН: интеграция продолжается. URL: http://expert.ru/expert/2007/46/knr_i_asean; Что такое Климатическая доктрина России. URL: http://www.wwf.ru/about/what_we_do/climate/climate_skeptic/322

³⁵ Кондратьев К.Я., Демирчан К.С. Климат Земли и «Протокол Киото» // Вестник Российской академии наук. 2001. № 11. С. 1002.

необхідних і бажаних результатів в цьому напрямку міжнародних відносин і світової політики не вдалося³⁶.

Екологічна дипломатія є досить новим напрямком міжнародної діяльності. Вона бере свій початок в першій половині ХХ століття, коли видатний російський учений і дослідник природи В.І. Вернадський створив своє вчення про біосферу³⁷. Він довів, що біосфера являє собою зовнішню оболонку Землі, і саме вона є місцем існування всіх живих організмів, в тому числі і людини. Відповідно до його навчання, вся діяльність живих організмів є надзвичайно важливим фактором зміни стану біосфери. В результаті антропогенного впливу поступово формується ноосфера - новий стан біосфери, що з'явилося в результаті діяльності людини за рахунок його розуму, здатності мислити.

Термін «екологічна дипломатія» набув поширення після створення програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП) в 1973 р, коли екологічні питання отримали важливе значення для світової політичної повістки³⁸. Екологічна дипломатія, безумовно, розвивалася як концепція і сфера дипломатичної практики з того часу, коли програма Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП) боролася за те, щоб її розглядали нарівні з іншими органами ООН в 1970-і рр.³⁹

Більш широке використання цього терміна почалося після конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку 1992 г. Наприкінці 1990-х-початку 2000-х рр. сформувалася нова парадигма дипломатії, яка дозволяє задіяти сили державного і приватного секторів на

³⁶ Там само. С. 1002.

³⁷ Вернадский В.И. Химическое строение биосферы Земли и ее окружения. Москва: Наука, 1965. 377 с.

³⁸ Tolba M. K. Global Environmental Diplomacy: Negotiating Environmental Agreements for the World. The MIT Press, 2008. P. 26.

³⁹ UNEP Upgraded to Universal Membership Following Rio+20 Summit. URL: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/united-nations-environment-programme-upgradeduniversal-membership>

основі більш комплексних мережових механізмів⁴⁰. Участь в форумах груп акторів, які часто є неурядовими органами - є проявом цього мережевого процесу управління.

У грудні 2012 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла важливу резолюцію про реформу Програми Організації Об'єднаних Націй по навколишньому середовищу (ЮНЕП). Резолюція «підвищила» статус організації до «Універсального членства» і передбачає «стабільне збільшення фінансових ресурсів з регулярного бюджету Організації Об'єднаних Націй». Ця зміна дозволяє всім державам-членам Організації Об'єднаних Націй в повній мірі брати участь в роботі ЮНЕП, тим самим екологічна дипломатія змогла функціонувати більш широко⁴¹.

Одним з авторів, який вивчає поняття «екологічна дипломатія» і ввів його в науковий обіг є Лінтон К. Колдуелл. Політолог стверджує, що необхідно сформулювати концепцію екологічного розвитку держави. Згідно з визначенням Л. К. Колдуелла, «з огляду на міждисциплінарність даної науки, її розвиток дозволить найефективніше вирішувати назрілі проблеми в сфері охорони навколишнього середовища, брати до уваги різні умови існування майбутніх поколінь»⁴²

Оскільки екологічна або «зелена» дипломатія є досить новим і мало дослідженим явищем, варто звернутися до її понятійному апарату. Важливо відзначити, що на сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення екологічної дипломатії, так як даний вид міжнародної активності тільки позначений як один із напрямів дипломатичної діяльності.

⁴⁰ Ali, S. H., Sanjeev, K. Transnational Transformation: from Government-Centric Interstate Regimes to CrossSectoral Multi-Level Networks of Global Governance // *The Crisis of Global Environmental Governance* / ed.: J. Park, K. Conca, M. Finger. London; NY: Routledge, 2008. P. 157

⁴¹ UNEP Upgraded to Universal Membership Following Rio+20 Summit. URL: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/united-nations-environment-programme-upgradeduniversal-membership>

⁴² Wertz W. R. Lynton Keith Caldwell (1913-2006): His Pathbreaking Work in Environmental Policy and Continuing Impact on Environmental Professionals // *Environmental Practice*. 2006. № 8 (4). P. 209.

Екологічну дипломатію в умовах глобалізації деякі фахівці пропонують розглядати в двох площинах:

1) як весь комплекс способів щодо пом'якшення або подолання негативного впливу людини на навколишнє середовище, що вживаються міжнародним співтовариством за допомогою багатосторонніх інститутів;

2) як практику ведення переговорів між країнами в галузі охорони навколишнього середовища⁴³.

Вчена Т. Колпакова підкреслює, що екологічна дипломатія є значущим інструментом реалізації міжнародного механізму охорони навколишнього середовища⁴⁴. Так, вона стверджує, що «екологічна дипломатія - це різного роду діяльність, що здійснюється суб'єктами міжнародних відносин за допомогою переговорів і інших мирних способів для регулювання міжнародних відносин з охорони навколишнього середовища»⁴⁵.

Дослідники Н. Боголюбова і Ю. Николаєва також пишуть про те, що дане поняття ще не підлягало детальному науково-теоретичного вивчення і до сих пір знаходиться на рівні дискусій⁴⁶. Однак зелена дипломатія видається більш ніж передовий тенденцією в сучасних наукових колах і привертає увагу багатьох екологів, вчених і державних діячів. У статті «Феномен «зеленої дипломатії»: Міжнародний досвід» вона охарактеризована як «діяльність держав по здійсненню своїх зовнішніх

⁴³ Блинецкая Е. А. Опыт изучения и преподавания многосторонней экологической дипломатии. URL: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2015/data/7065/uid42746_report.pdf

⁴⁴ Колпакова Т.В. Китайская «экологическая дипломатия» и формирование международного механизма охраны окружающей среды // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2010. № 123. С. 68.

⁴⁵ Там само. С. 71.

⁴⁶ Боголюбова Н.М., Николаева Ю.В. Феномен «Зеленой дипломатии»: Международный опыт // Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета. 2014, № 36. С. 190.

зв'язків, пов'язаних з проблематикою екології, навколишнього середовища і сталого розвитку та природоохоронної діяльністю»⁴⁷.

Науковець А. Бохан визначає екологічну дипломатію як відносно нову та специфічну галузь міжнародної діяльності, що покликана сприяти утворенню настанов до активних дій політичної, ділової, наукової та ін. еліти, об'єднанню ними зусиль з метою зміцнення суспільних контактів на основі екологізації ідеології, стратегії, способу та середовища життя людства⁴⁸.

Китайський дослідник Дін Цзіньгуан визначає екологічну дипломатію як абсолютно нову область в системі міжнародних відносин, в основі якої - міжнародна охорона навколишнього середовища. Екологічна дипломатія - це різного роду діяльність, що здійснюється суб'єктами міжнародних відносин за допомогою переговорів і інших мирних способів для регулювання міжнародних відносин з охорони довкілля⁴⁹.

Екологічна дипломатія - це важливий спосіб для держави просувати свій курс екологічної дипломатії, захищати свої екологічні права і інтереси, сприяти економічному та екологічному розвитку своєї держави. Метою екологічної дипломатії є захист глобальної екосистеми, основні завдання включають в себе вирішення міжнародних екологічних суперечок і конфліктів, розробку міжнародних договорів з проблем навколишнього середовища, встановлення міжнародного співробітництва в сфері екології та в кінцевому підсумку створення нового глобального екологічного порядку⁵⁰.

Співпрацю в природоохоронній сфері важко відокремити від взаємодії в інших сферах - в залежності від вирішення конкретних проблем, співпраця

⁴⁷ Боголюбова Н.М., Николаева Ю.В. Феномен «Зеленой дипломатии»: Международный опыт // Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета. 2014, № 36. С. 190.

⁴⁸ Бохан А. В. Міжнародна екологічна дипломатія: політика розвитку і партнерства. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 13.

⁴⁹ Дин Цзиньгуан. Гоцзи хуаньцзин вайцзяо = Международная экологическая дипломатия. Бэйцзин: Чжунго шэ хуэй кэсюе чубаньшэ, 2007. С. 17.

⁵⁰ Колпакова Т.В. Китайская «экологическая дипломатия» и формирование международного механизма охраны окружающей среды // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2010, № 123. С. 71.

може мати політичний, економічний, науково-технічний або правовий характер. На практиці вирішення екологічних проблем залежить від поділу цієї проблеми на конкретні завдання, хоча найчастіше екологічна дипломатія має політичний характер.

Перші ознаки реального усвідомлення глобальних спільнотою серйозності природоохоронних проблем і нового підходу до світового розвитку з'явилися в 1960-1970-х рр. і ще більш в 1980 - початку 1990-х рр., коли питання екології стали прийматися до уваги при розробці та реалізації міжнародної та національної економічної політики⁵¹. З 1972 р, після створення Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП), експерти стали говорити про екологізації міжнародних відносин.

У преамбулі Стокгольмської декларації ООН з навколишнього середовища від 16 червня 1972 р міститься положення про те, що зростаюче число проблем, пов'язаних з навколишнім середовищем, вимагає широкого співробітництва між державами і вжиття заходів з боку міжнародних організацій в загальних інтересах. Положення про необхідність міжнародного співробітництва містяться також в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 29 жовтня 1982 № 37/7 «Всесвітня хартія природи», Конвенції ООН з морського права, Декларації з навколишнього середовища і розвитку і в багатьох інших документах.

Представники економіки також внесли вклад в розвиток цього поняття. Про те, що «екологічна політика це комплексна система дій держав, яка зачіпає не тільки природоохоронні заходи, а й економічні складові», писав З. фон Сіріасі-Вентрап⁵².

На нашу думку, можна повністю погодитися з положенням Е. Блізнецкої, яка вважає, що екологічну дипломатію слід розглядати як

⁵¹ Пискулова Н. А. Экологический вектор развития мировой экономики. Москва: Навона, 2010. С. 37.

⁵² Ciriaci-Wantrup S. V. The Economics of Environmental Diplomacy // Land Economic. 1971. № 47 (1). P. 44.

«комплекс різних способів щодо пом'якшення або подолання негативного впливу людини на навколишнє середовище, що вживаються міжнародним співтовариством за допомогою багатосторонніх інститутів»⁵³.

Екологічну дипломатію можна також розглядати в системі багатосторонніх і двосторонніх угод. Однак варто зазначити, що на сучасному етапі глобалізації і при обліку всієї серйозності екологічних проблем, що вимагають залучення все більшої кількості акторів, багатосторонні угоди є найбільш частою практикою в екологічній дипломатії.

Зелену дипломатію відрізняє ряд характерних невійськових методів її реалізації, таких як організація різних екологічних заходів («зелені» кінофестивалі, еко-форуми, акції зі збору та переробки сміття, різні освітні семінари і проекти), консультації і переговори щодо виникаючих екологічних проблем, підписання двосторонніх і багатосторонніх екологічних угод.

Дослідниця Т. Авдеева називає такі економічні інструменти охорони навколишнього середовища: штрафи за заподіяння шкоди природному середовищу; екологічні податки; субсидії виробникам, які прагнуть зробити їх виробництво більш екологічним; розвиток ринку природних ресурсів і багато іншого⁵⁴. Таким чином, спектр інструментів і методів екологічної дипломатії досить широкий і користується все більшим розумінням і популярністю у світової спільноти.

Науковці Л. Саскінд і С. Алі розглядають екологічну дипломатію в контексті взаємодії між національними державами з питань екологічної політики. Цей термін означає вирішення будь-яких міжнародних суперечок з

⁵³ Близначная Е. А. Опыт изучения преподавания многосторонней экологической дипломатии // Материалы Международного Молодежного Научного Форума «Ломоносов-2015». URL: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2015/data/7065/uid42746_report.pdf

⁵⁴ Авдеева Т.Г. Экологическая дипломатия // Международная жизнь. 2001, № 5. С. 44.

приводу управління глобальним навколишнім середовищем або ж активний договірний процес по управлінню глобальним спільним надбанням⁵⁵.

Співпраця в сфері екології для країн Північно-Східної Азії входить до порядку роботи всіх міжрегіональних заходів - регіон має загальні екологічні проблеми, найбільш складними з яких є забруднення океану і прибережних територій, піщані бурі, кислотні дощі, забруднення дустом, скорочення біорізноманіття та зміна шляхів міграції тварин і птахів. Регіон має загальну екосистему і, отже, її захист повинен забезпечуватися всіма країнами регіону.

У Північно-Східній Азії регіональне екологічне співробітництво визначається суперечливими тенденціями. З одного боку, це спільність екологічних проблем, яка є основою для інтенсивного розвитку дипломатичних механізмів взаємодії. Це підтверджується великою кількістю національних і регіональних екологічних ініціатив і проектів в регіоні. З іншого боку - істотні відмінності країн за об'єктивними критеріями (рівень розвитку, забезпеченість природними ресурсами, стан внутрішніх екосистем) і суб'єктивними критеріями (ціннісні імперативи, цілі, інтереси та напрямки внутрішньої екологічної політики)⁵⁶.

Держави Північно-Східної Азії по-різному визначають екологічну дипломатію. Наприклад, Китай використовує універсальне визначення і виділяє цей вид дипломатії як самостійний, а Японія включає її в так звану «прикордонну дипломатію» (Frontier diplomacy), але окремо виділяє кліматичну дипломатію. Корея дотримується принципів так званої дипломатії «консенсусу» - метою такої дипломатії є залучення суб'єктів дипломатії для впливу на те, що є політично можливим в переговорах і в

⁵⁵ Susskind, L., Ali, S. H. Environmental Diplomacy: Negotiating More Effective Global Agreements . NY: Oxford University Press, 2014. P. 67-93.

⁵⁶ Кондратенко Г. В. Экологическая дипломатия стран Северо-Восточной Азии.// Известия Восточного Института. 2016. №2. С. 50.

практиці співпраці. Переговорний процес примиряє суперечливі позиції, щоб досягти результату, який є прийнятним для всіх сторін⁵⁷.

Відповідно, різні визначення екологічної дипломатії диктують різні цілі і методи її реалізації: для Китаю - просування національних інтересів, для Японії - ідея екологічної місії і рішення іміджевих проблем, для Південної Кореї - можливість заявити про себе і, почасти, залучення в інтеграційні процеси КНДР, для Росії - самопрезентація і можливість участі в обговоренні ключових проблем регіону.

В цілому, для Японії і Республіки Корея, як розвинених країн, рішення регіональних екологічних проблем пов'язано з розвитком нових технологій, створенням нових робочих місць в «зеленому» секторі економіки та розширенням внутрішнього попиту. Тому в екологічній політики Японії і РК акцент робиться не тільки на раціональному використанні ресурсів, а й на формуванні екологічної свідомості громадян, відповідальних за охорону природи⁵⁸.

Для Китаю вирішення екологічних проблем, пов'язане з великими витратами, може поставити під питання економічне зростання, крім того підвищення економічної ефективності та будівництво «зеленої» економіки можуть привести і до зростання соціальної напруженості. У той же час Китаю близькі ідеї екологічної модернізації і характерно зв'язування екологічних проблем з економічним контекстом⁵⁹.

Це питання досить хворобливе для КНР - в 1972 р Римський клуб опублікував доповідь під назвою «Межі зростання», в якому обговорювалися ідеї «нульового зростання», і в Китаї це сприймалося як посягання на економічний розвиток країни. Поступово в пекінській дипломатії по лінії

⁵⁷ Jarju Pa Oudsman. Climate Diplomacy Can Build the Trust Needed to Secure Our Common Future. London. International Institute for Environment and Development (IIED). URL: <http://www.iied.org/climate-diplomacy-can-build-trust-needed-secureour-common-future>

⁵⁸ Кондратенко Г. В. Экологическая дипломатия стран Северо-Восточной Азии. // Известия Восточного Института. 2016. №2. С. 51.

⁵⁹ Саблин И. В. Институциональное оформление внутренней экологической политики Китая и Индии // Молодой учёный. 2011. № 6 (29). Т. 2. С. 52 .

Південь - Південь з'явилася теза про різну історичну відповідальність розвинених і країн, що розвиваються за глобальні екологічні проблеми. Крім того, загально визнаний наступну тезу: не дивлячись на то, що багато екологічних проблем є результатом прискореного економічного розвитку, від них страждають і бідні і багаті країни⁶⁰.

Незважаючи на різні імперативи і цілі екологічного співробітництва, дипломатія в цій області інтенсивно розвивається, вже сформувався політичний і правовий механізм взаємодії.

В даний час в Північно-Східній Азії існує близько десятка великих екологічних організацій, які працюють на регулярній основі і мають реальним вагою в прийнятті рішень в сфері екології. Серед них NEASPEC, NEAC, ТЕММ (Тристоронній саміт міністрів екології Китаю, Японії і Південної Кореї), AUSEM (Саміт міністрів екології Азії і Європи), MCED (Міністерська конференція по екології та розвитку в АТР), Симпозіум зі співробітництва в галузі екології в СВА, ANEARG (Асоціація регіональних адміністрацій країн Північно-Східної Азії)⁶¹.

Форум по екології і розвитку в АТР Крім того, країни регіону постійно висувують нові ініціативи та проекти екологічного співробітництва і на міжнародному, і на регіональному рівнях. Країни Північно-Східної Азії чуйно реагують на зміни, що відбуваються і в світі, і в АТР, і в країнах-сусідах. Наприклад, в грудні 2013 року на тристоронньому екологічному саміті Китаю, Японії і РК, Чен Ен Рок, радник-посланник з економічних питань корейського посольства в Китаї, висунув ініціативу про створення трьома країнами механізму співпраці з протидії зможу⁶².

⁶⁰ Саблін І.В. Теоретические аспекты экологической политики // Молодой учёный. 2011. № 6 (29). Т. 2. С. 61.

⁶¹ Кондратенко Г. В. Экологическая дипломатия стран Северо-Восточной Азии.// Известия Восточного Института. 2016. №2. С. 51.

⁶² К властям Китая, Японии и Республики Кореи прозвучал призыв бороться со смогом совместными усилиями // CNTV Россия. URL: <http://www.cntv.ru/2013/12/16/ARTI1387159387193280.shtml>

У 2014 р на форумі в Давосі Японія, Китай і Південна Корея увійшли до групи країн, які висунули «ініціативу по зеленим товарам»- скасування тарифів на ряд товарів, пов'язаних з виробництвом нетрадиційних видів енергії. Проте, не дивлячись на загальні екологічні проблеми і готовність вирішувати їх спільними зусиллями, кожна країна регіону переслідує свої цілі, пропонує своє бачення розвитку міжнародного екологічного співробітництва і пропонує оригінальні проекти. Звернемося до досвіду кожної країни СВА окремо з метою показати їх унікальний ресурс екологічної дипломатії в світі і регіоні.

Отже, екологічна дипломатія дає можливість сторонам обговорити проблеми, проконсультуватися один з одним і прийти до спільного знаменника. Міжнародна екологічна дипломатія розвивається і виробляє механізми, які відрізняють її від інших різновидів дипломатії. Різноманітність сторін, які беруть участь в переговорах – це унікальна риса екологічної дипломатії. Крім класичних учасників - дипломатів і політиків - за столом переговорів виступають вчені, журналісти, керівники бізнес-співтовариств, екологічні організації.

1.3. Методологія дослідження екологічної дипломатії КНР

При дослідженні теми курсової роботи автор виходить з того, що методологія дослідження – це система принципів і засобів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності. Методологічну основу даного дослідження становить система загальноісторичних та загальнонаукових методів. Методологічну основу дослідження обрано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань.

Серед основних принципів пізнання, яких дотримувався автор при написанні курсової роботи, слід виділити такі:

Принцип детермінізму висвітлює причинну зумовленість соціальних явищ економічними й політичними факторами, що визначають стан

суспільних відносин, специфіку їх формування і прояву. Так, щодо дослідження, то це означає вивчення об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на формування екологічної політики.

Принцип об'єктивізму, що став основою дослідження. Його досягнення стало можливим завдяки використанню широкої джерельної бази, значної кількості внутрішньополітичних документів і документів міжнародних організацій, що дає змогу автору позбавитися суб'єктивного сприйняття⁶³.

Принцип наукової неупередженості, який вимагає безстороннього ставлення до історичних фактів, використання усіх наявних джерел і оцінок в процесі дослідження і формулювання власних висновків.

Принцип усебічності і наступності, що враховує наукові надбання попередників, увесь спектр їхніх оцінок і позицій для формулювання власних висновків на основі аналізу максимально можливого кола джерел і наукової літератури⁶⁴

Принцип загального зв'язку і взаємозалежності вимагає дослідження об'єкту як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням із сукупність усіх елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного і які утворюють певну цілісність, певну єдність⁶⁵. Даний принцип дозволяє охарактеризувати роль і місце інструменту екологічної дипломатії серед інших інструментів зовнішньої політики ЄС.

Підійти до вивчення екологічної дипломатії ЄС із сучасних наукових позицій дає змогу діалектичний підхід, що охоплює загальні особливості розвитку будь-яких явищ і сприяє об'єктивному вивченню рушійних сил міжнародних процесів. Діалектичний підхід полягає у сприйнятті міжнародних відносин як «динамічної системи, що перебуває в стані руху та розвитку, зумовленому її внутрішніми суперечностями, у постійній зміні

⁶³ Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень – пособие для соискателей. Москва: ИНФРА, 2002. С.117.

⁶⁴ Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень – пособие для соискателей. Москва: ИНФРА, 2002. С.117-118.

⁶⁵ Сумець О.М. Принцип системності. // Навчальні матеріали онлайн. 2015. URL: https://pidruchniki.com/1944092850459/marketing/printsip_sistemnosti

форм і типів»⁶⁶.

Принцип історизму є способом вивчення явищ в їх виникненні та розвитку, в їх зв'язку з конкретними умовами. Дотримання цього принципу означає розгляд історичних явищ в саморозвитку, тобто допомагає встановити причини їх зародження, виявити якісні зміни на різних етапах, зрозуміти, на що перетворилося дане явище в ході діалектичного розвитку. Це дає можливість вивчити будь-яке явище з моменту виникнення і простежити весь процес його розвитку в історичній ретроспективі. Даний принцип передбачає вивчення минулого з урахуванням конкретно-історичної обстановки відповідної епохи, у взаємозв'язку і взаємообумовленості подій, з точки зору того, як, в силу яких причин, де і коли виникло те чи інше явище, який шлях воно пройшло, які оцінки давалися йому на те чи іншому етапі розвитку. Принцип історизму допоміг під час дослідження історичного розвитку механізмів екологічної дипломатії.

Термінологічний принцип використовується для дослідження історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження. Даний принцип є найголовнішим серед дослідження понятійно-категоріального апарату курсової роботи, зокрема визначення поняття «екологічна дипломатія».

Принцип системності передбачає розгляд об'єкта дослідження як складної динамічної системи. Під системою розуміється сукупність елементів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного і які утворюють певну цілісність, певну єдність. Застосування системного принципу дало оцінити та визначити сучасну роль екологічної дипломатії у реалізації зовнішньополітичних стратегій Китаю.

⁶⁶ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186-199. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

Проблемно-хронологічний принцип викладу матеріалу водночас передбачає розподіл теми на ряд проблем, кожна з яких розглядається в хронологічній послідовності історичних фактів і розкриває складові компоненти дослідження. Виходячи з цього, у роботі в хронологічному порядку аналізуються особливості розвитку екологічної дипломатії КНР. З урахуванням специфіки періодів, висвітлюються основні фактори, що впливали на відносини ці відносини.

Принцип загального зв'язку і взаємозалежності вимагає дослідження об'єкту як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням із сукупність усіх елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного і які утворюють певну цілісність, певну єдність⁶⁷. Даний принцип дозволяє охарактеризувати роль і місце інструменту екологічної дипломатії серед інших інструментів зовнішньої політики Китаю.

Підійти до вивчення екологічної дипломатії КНР із сучасних наукових позицій дає змогу діалектичний підхід, що охоплює загальні особливості розвитку будь-яких явищ і сприяє об'єктивному вивченню рушійних сил міжнародних процесів. Діалектичний підхід полягає у сприйнятті міжнародних відносин як «динамічної системи, що перебуває в стані руху та розвитку, зумовленому її внутрішніми суперечностями, у постійній зміні форм і типів»⁶⁸.

При дослідженні екологічної дипломатії Китаю важливим є використання системного підходу. Системний підхід полягає у сприйнятті міжнародних відносин як цілісної системи та у розумінні взаємозв'язаності й взаємообумовленості її структурних елементів. Він являє собою сукупність загальнонаукових методологічних принципів, які ґрунтуються на розгляді об'єктів як систем. Цими принципами є: необхідність виявлення залежності

⁶⁷ Сумець О.М. Принцип системності. // Навчальні матеріали онлайн. 2015. URL: https://pidruchniki.com/1944092850459/marketing/printsip_sistemnosti

⁶⁸ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

кожного елемента від його місця та функцій у системі; аналіз ступеня зумовленості поведінки системи особливостями її окремих елементів і властивостями її структури; необхідність дослідження механізму взаємодії системи та середовища; розуміння характеру ієрархічності даної системи тощо⁶⁹. Розгляд Європейського Союзу як цілісної системи дає можливість розглянути структуру та основні елементи екологічної дипломатії цієї наднаціональної організації. Комплексний підхід у свою чергу дозволяє досліджувати багатофакторну проблему екологічної дипломатії КНР.

Використання інституційного підходу дало змогу окремо розглянути основні інститути що реалізують стратегію КНР в екологічній сфері.

Концептуальний підхід який передбачає та застосовує попередню розробку концепції дослідження, котрі визначають загальну спрямованість, послідовність та реалізацію дослідження⁷⁰. Головне призначення даного підходу полягає в пошуку визначального задуму, а також його аналізу. Концептуальний підхід допоміг автору в тому, що з початку, знайшов певну послідовність наявних концепцій дослідження для того, аби розробити план курсової роботи та ознайомитися більш докладніше з відповідною літературою та основними концептуальними положеннями теми дослідження.

Отже, можна зробити висновок, що серед основних принципів дослідження екологічної дипломатії Китаю слід виділити принципи детермінізму, об'єктивізму, наукової неупередженості, плюралізму, наступності, історизму. Серед основних підходів, що використовував автор, слід відзначити діалектичний, компаративний, системний та інституційний підходи.

Проблема методу є одним із найважливіших питань будь-якої науки,

⁶⁹ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

⁷⁰ Марцин В.С., Н.Г. Міценко, Даниленко О.А. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Ромус-Поліграф, 2002.С. 36.

оскільки в підсумку йдеться про те, як отримати нове знання, як застосувати його в практичній діяльності. Питання про метод у кожній науці зводиться до вивчення способів і прийомів наукового пізнання реальності та особливостей їх практичного застосування. Такі знання акумулюються та систематизуються у межах особливого розділу будь-якої науки – методології.

Дослідження будувалося на основі синтезу різноманітних методів наукового пізнання. Відповідно до специфіки теми, мети і завдань, предмету і об'єкту дослідження у роботі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи. Серед загальнонаукових автор пропонує виділити наступні:

– метод індукції (узагальнення результатів спостережень) і дедукції (перехід у процесі пізнання від загального до одиничного)⁷¹. Індукція – це метод пізнання, за яким із приватних фактів та явищ виводяться загальні принципи та закономірності, тобто при використанні цього методу логіка мислення розвивається від конкретного до загального. Дедукція – це метод пізнання, за допомогою якого приватні положення виводяться із загальних, тобто це метод переходу від загальних уявлень до приватних. Дедукція відрізняється від індукції прямопротележним рухом думки. Метод дедукції ґрунтується на загальному судженні⁷². Ці методи надали змогу виокремити особливості екологічної дипломатії європейських держав, а потім скласти загальну картину спільної стратегії КНР в екологічній сфері;

– метод узагальнення (процес становлення загальних властивостей і ознак предметів) був використаний під час формування загальних висновків дослідження і висновків по розділам;

– метод групування (розчленування зібраної інформації на однорідні групи за суттєвими ознаками) надав автору змогу виділити групи джерельної бази, яка була використана для наукового дослідження, і класифікувати праці вітчизняних і закордонних науковців.

⁷¹ Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 30.

⁷² Папковская П.Я. Методология научных исследований. Минск: Информ-прес, 2006. С.58.

– аналіз – метод дослідження, сутність якого полягає у тому, що предмет дослідження розчленовується на складові частини і кожна із цих частин досліджується окремо. Синтез – цей метод дослідження є протилежним до аналізу і він дозволяє здійснювати об'єднання елементів (частин) об'єкта, який був розчленований у процесі аналізу, встановлюючи зв'язки між частинами і даючи можливість пізнати об'єкт дослідження як єдине ціле. Методи аналізу та синтезу взаємопов'язані. Зокрема, було використано метод аналізу та синтезу для дослідження особливостей екологічної дипломатії Китаю у працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

– Метод абстрагування передбачає розумове відволікання будь-якої властивості чи ознаки предмета від інших ознак, властивостей, зв'язків, з метою більш глибокого і детального вивчення предмета дослідження, через ізолювання його від впливу інших предметів, властивостей, ознак. Узагальнення – це метод наукового пізнання, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів та здійснюється перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального. За допомогою даних методів автором було розкрито сутність поняття «екологічна дипломатія», сформулював висновки роботи.

Емпіричний рівень визначає параметри та дає загальну характеристику реальних міжнародних відносин, що є основою для виведення їх найважливіших закономірностей. На цьому рівні дослідження ґрунтується на описі та спостереженні і спрямоване на встановлення максимально об'єктивного знання про параметри досліджуваної реальності⁷³.

Виділяють три групи методів наукового пізнання на емпіричному рівні.

– Перша група: загальні методи дослідження, або «методи аналізу ситуації», об'єднують найпростіші прийоми та способи пізнання міжнародних відносин (спостереження, аналіз документів, порівняння), що

⁷³ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 186. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

застосовуються багатьма науковими дисциплінами. Важливо, що саме вивчення документів дає змогу побачити важливі сторони динаміки міжнародних відносин, допомагає виявити основні положення, норми й завдання, що постають не тільки перед дослідниками, а й перед міжнародними акторами. На сучасному етапі наукового пізнання альтернативними є електронні джерела інформації та геоінформаційні системи.

– Друга група: експлікативні методи – група прийомів і способів дослідження, що мають аналітичний характер і відзначаються точністю й конкретністю. До них належать: контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картування, метод індикаторів, статистичний метод.

– Третя група: конструктивні методи – пов'язані з ідеалізованим відтворенням реальності, до яких відносяться: експеримент, моделювання, прогнозування, дельфійський метод, побудова сценаріїв і системний метод⁷⁴.

Серед цих методів для дослідження культурної дипломатії КНР безумовно використовувався метод порівняльного політологічного аналізу, що надав змогу порівняти рівень розвитку культурної дипломатії Китаю із відповідним рівнем розвитку екологічної дипломатії країн Південно-Східної Азії.

В процесі дослідження став у нагоді метод компаративного аналізу, який на основі порівняння офіційних документів дає змогу визначити загальні й відмінні риси культурної стратегії. Історично-порівняльний метод продемонстрував динаміку розвитку екологічної дипломатії КНР. Метод контент-аналізу дозволяє визначити рівень реалізації концепції «м'якої сили» на сучасному етапі.

Базовим методом дослідження став системний метод, який дозволяє розкрити явища реальності у їх взаємозв'язку, як цілісний механізм з усіма їх основними рисами, і, водночас, на основі цього простежити структурні зміни,

⁷⁴ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 188. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186.

виявляти їх зміст та еволюцію. Метод забезпечує системність всього дослідження, зумовлює не стільки загальність охоплення фактичного матеріалу, скільки структурно-цілісні дослідження. Системний метод дав можливість провести комплексне дослідження сутності який дав можливість провести комплексне дослідження особливостей екологічної дипломатії Китаю.

Застосування статистичного методу дозволило підтвердити деякі факти конкретними цифрами щодо проблеми. Статистичний метод покладений в основу аналізу джерельного матеріалу довідкового і статистичного характеру. Використання великого за обсягом статистичного матеріалу, насамперед, показників економічного співробітництва, зумовили необхідність використання статистично-аналітичного методу, що дозволило простежити специфіку становлення екологічної дипломатії КНР, оцінити окремі програми та проекти Китаю у сфері екології.

Міжнародні відносини – це інтегрована наука, що об'єднала на новому рівні досягнення, окремі наукові напрямки, що не являються прямою сумою знань⁷⁵. Тому при її дослідженні для об'єктивності та достовірності результатів за необхідності доцільно використовувати конкретно наукові методи галузі дослідження. Конкретнонаукові методи, що використовуються для дослідження міжнародних відносин можна поділити на дві групи. Методи першої групи базуються на характеристиках в часі та просторі, другої виявляють закономірності процесу розвитку.

Політичне прогнозування – наукове дослідження (передбачення) перспектив конкретного політичного суб'єкта, політичної ситуації та політичного процесу загалом⁷⁶. Розрізняють внутрішньополітичне та зовнішньополітичне прогнозування. Зовнішньополітичне прогнозування

⁷⁵ Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин // Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 189. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

⁷⁶ Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 30.

здійснює прогнози щодо суб'єктів, явищ і процесів у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики. Воно є джерелом всебічної інформації про загальну обстановку у світі, регіоні, країні, про тенденції, напрями розвитку і чинники, що стимулюють певні події, сприяє баченню нових можливостей суспільно-політичного розвитку. В прогнозуванні міжнародних відносин передусім зосереджуються на взаємовідносинах держав. Цей метод дав можливість зробити припущення щодо подальшого розвитку екологічної дипломатії КНР, виокремити перспективні сфери і напрями діяльності.

Для оцінки перспективного розвитку того чи іншого явища використовуються аналітико-прогностичні методи, а при визначенні подальших перспектив та побудові оптимальної моделі міждержавних відносин – емпірико-теоретичне моделювання. Останній став у нагоді при формулюванні рекомендацій для українського уряду щодо удосконалення стратегії культурної дипломатії на основі досвіду Європейського Союзу і провідних європейських держав.

Отже, підсумовуючи викладене у першому розділі, узагальнимо:

По-перше, літературно-наукова основа є достатньою для магістерської роботи. На думку автора, праці українських та зарубіжних учених є досить важливими для вивчення екологічної дипломатії КНР. Слід зауважити, що вітчизняні науковці недостатньо уваги приділяють проблемі реалізації принципів екологічної дипломатії Китаю.

По-друге, екологічну дипломатію можна охарактеризувати як діяльність держав по здійсненню своїх зовнішніх зв'язків, пов'язаних з проблематикою екології, сталого розвитку та природоохоронної діяльністю. Як правило, вона полягає в підписанні двосторонніх і багатосторонніх екологічних угод, організацій та проведенні екологічних заходів міжнародного рівня, участі в міжнародних екологічних проектах і програмах тощо.

По-третє, для дослідження особливостей екологічної дипломатії КНР було використано як загальнонаукові, так і конкретно-наукові методи

дослідження обраної теми. Зокрема автор звернувся до методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, групування, історичного методу, описового методу класифікації, тощо.

При дослідженні екологічної дипломатії Китаю автор використовує комплекс загальних та наукових принципів та підходів. Дослідницька робота виконана на основі системного, дедуктивного, індуктивного, хронологічного та термінологічного підходів. Методологічним підґрунтям даної роботи стали принципи історизму, системності, об'єктивності, багатофакторності, детермінізму та термінологічний принцип.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР

2.1. Становлення та розвиток екологічної дипломатії КНР

У зв'язку з бурхливим розвитком китайської економіки і стрімким зростанням населення держави за останні кілька десятиліть, у внутрішній і зовнішній політиці держави стали підніматися проблеми, що мають відношення до екології. Спровоковане економічним підйомом зростання населення Китаю також сприяв підвищенню рівня життя людей, що в свою чергу відбилося на прагненні населення жити на екологічно чистій території. В даний час перед Китаєм коштує чимало екологічних проблем, головні з яких - забруднення навколишнього середовища, руйнівні природно-антропогенні процеси (прискорена ерозія, дигресія пасовищ), зростання числа і масштабів стихійних лих¹.

Китайські фахівці зазвичай вважають, що екологічна дипломатія Китаю бере свій початок з участі країни у першій екологічній конференції ООН у Стокгольмі у 1972 році. На цій всесвітній конференції проблема охорони навколишнього середовища вперше вийшла на політичну арену, де велися спільні обговорення шляхів вирішення міжнародних екологічних проблем. Там делегація з Китаю провела безліч заходів в галузі екологічної дипломатії, заявивши про свою позицію та принципи з питань охорони середовища, провела обмін досвідом природоохоронної роботи.

Участь делегації з Китаю у цій міжнародній конференції стала стартовою точкою державної екологічної дипломатії. Цей захід також відіграв дуже важливу роль стимулятора до впорядкування розуміння екологічних проблем та дипломатичної роботи загалом. По-перше, коли проходила ця конференція, ідеологічне протистояння Китаю з розвиненими

¹ Фортыгина, Е. (2008). Экологические проблемы Китая. Отеч. Записки, № 3(42). 2008, URL: <https://strana-oz.ru/content/%D1>.

країнами Заходу ще не завершилося. У Стокгольмі Китай розпочав взаємодію із Заходом з низки питань, пов'язаних з екологією. Такий підхід дозволив ефективно згладити багато гострих протиріч. По завершенні конференції розпочався процес розвитку відносин між Китаєм та Заходом. Крім того, до всесвітньої конференції в Китаї бракувало розуміння важливості екологічних проблем, природоохоронна робота всередині країни знаходилася на початковій фазі. Участь у конференції дало Китаю розуміння стану екологічної проблеми у світовому масштабі та дозволило усвідомити серйозність проблем у себе². Усе це зіграло вкрай позитивну роль формуванні державної природоохоронної стратегії.

Після конференції у Стокгольмі Китай почав брати активну участь у міжнародних справах, розвивати двосторонню та багатосторонню співпрацю з проблем екології. Китай підтримував тісне співробітництво з Програмою ООН з навколишнього середовища. Крім того, КНР співпрацювала з такими міжнародними організаціями як ЮНЕСКО, Програма розвитку ООН (ПРООН), Світовий банк. У вересні 1978 року в Китаї було засновано Державний комітет планування зв'язків людини та біосфери, який відповідав за співпрацю з ЮНЕСКО з проблем людини та біосфери. У 1979 році Китай взяв участь у роботі Міжнародного реєстру потенційно токсичних хімічних речовин UNEP. У 1980 році КНР вступила до Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів (МСОП). У 1981 році Китай взяв участь у Всесвітньому форумі з охорони природи, що проводиться в США.

У ці роки Китай вів активну роботу в галузі екологічної дипломатії, двостороння співпраця отримала подальший розвиток. У 1980 році Китай та США підписали «Китайсько-американський протокол про охорону навколишнього середовища та технічне співробітництво», було проведено кілька офіційних візитів та обмінів, кілька двосторонніх науково-технічних

² Лу Цзе. Охрана окружающей среды в Китае и китайская экологическая дипломатия // Население, ресурс и окружающая среда Китая. 2003. № 5. С. 12.

конференцій. Дві сторони обмінювалися думками та досвідом з питань оцінки стану середовища, екологічної економіки, природоохоронного законодавства тощо.

Варто відзначити, що Китай визнав цінність навчання в інших країнах, які вже йшли по шляху деградації навколишнього середовища. Серед досвіду розвинутих країн увагу китайських лідерів та екологічних технократів у центральному уряді привернув досвід Японії, сусідньої країни, яка досягла дивовижного економічного зростання у Східній Азії після Другої світової війни. Вони засвоїли уроки та досвід японців у боротьбі із сильним забрудненням навколишнього середовища під час його швидкого економічного зростання різними каналами на ранньому етапі екологічної дипломатії Китаю.

У грудні 1970 року, до вступу Китаю в ООН, а також до того, як Китай вступив у дипломатичні відносини з Японією, прем'єр Чжоу зустрівся з японським журналістом Норікуні Накано з Fuji TV і дізнався, що японці переживають «Когай» (порушення довкілля), яке включало мінамату хвороба (метилртутна отрута, викликана неочищеними стічними водами заводу з виробництва добрив); хвороба ітай-ітай (постійний біль у кістках, викликаний кадмієм у неочищених стічних водах видобутку); та інші проблеми. Чжоу наказав своїм чиновникам прослухати його лекцію на національній конференції з планування в 1972 році. У його лекції брали участь не лише технократи, а й керівники державної адміністрації та військових, оскільки Чжоу усвідомив серйозні ризики, викликані забрудненням навколишнього середовища, У деяких частинах Китаю вже трапилися, і всі відповідні посадовці в його уряді повинні працювати разом, щоб вирішити їх. Кажуть, що ця лекція дала першу вичерпну інформацію про охорону навколишнього середовища для китайського уряду³.

³ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // Journal of Contemporary East Asia Studies. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

Крім того, на конференції ООН 1972 року в Стокгольмі китайські делегати ненавмисно дізналися про серйозне становище екологічних проблем у розвинених країнах, у тому числі в Японії. В офіційному звіті китайської делегації зазначено, що деякі хворі на хворобу мінамата звинувачували капіталістів-монополістів у їх неправомірному веденні забруднення. У звіті також зазначено, що делегатів попросили проявити холодне плече до японських делегатів на конференції, щоб уникнути проблем у китайсько-японських відносинах.

Після того, як політичний фокус КПК змінився з крайнього соціалізму на економічні реформи, китайські технократи виявили свою увагу до екологічної ситуації в Японії та її спроб запровадити екологічні норми. У 1980 році Цюй Гепін, провідний екологічний технократ, прочитав лекцію на навчальному курсі для посадових осіб з екологічного управління. Він згадав швидке економічне зростання Японії в минулих країнах, таких як США та Великобританія, щоб підкреслити важливість управління. Цюй зазначив, що низькоякісний китайський стиль управління тримає Китай позаду цих інших країн. Крім того, він наголосив на необхідності встановлення суворих екологічних норм і згадав про «Дієту щодо забруднення», яка відбулася в Японії в 1970 році, де країна передбачила 14 екологічних норм для зменшення забруднення навколишнього середовища⁴.

Китай продовжував стежити за прогресом Японії у сфері екологічного регулювання також іншими способами. Наприклад, він організував навчальні поїздки до Японії після Конференції ООН з навколишнього середовища. Перша навчальна поїздка була організована Цюй і муніципальним урядом Пекіна в червні 1975 року. Вперше уряд Китаю провів навчальну поїздку з проблем навколишнього середовища в іншій країні. ³³ представники Китаю відвідали Японію чотири рази, США тричі та

⁴ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // Journal of Contemporary East Asia Studies. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

здійснили по одному туру іншими країнами в 1970-х і 1980-х роках.³⁴ Хоча тури до Японії, ймовірно, були дешевшими, оскільки обидві країни були відносно неподалік, інтерес до подорожей по Японії вказує на те, що Китай хотів дізнатися про досвід Японії на ранніх етапах своєї екологічної дипломатії⁵.

У 1980 році Китай та Японія підписали «Китайсько-японську угоду про співпрацю з охорони навколишнього середовища», на цій основі було проведено низку заходів щодо співпраці в галузі охорони природи. У 1988 був підписаний «Китайсько-голландський меморандум про співпрацю з охорони навколишнього середовища». Китай завіз із Данії багато природоохоронних технологій та обладнання. Крім того, велося ефективне співробітництво в галузі природоохоронних технологій з Англією та Німеччиною⁶.

На цьому етапі екологічна дипломатія Китаю перебувала на стадії становлення, маючи лише її базові риси, вона не була ще зрілою і завершеною.

Особливо до 1989 року Китай не надавав достатнього значення цій формі дипломатії. МЗС брало в цьому вкрай малу участь, за цю роботу переважно відповідали Управління з охорони навколишнього середовища, Державне метеоуправління, міністерства сільського та лісового господарства. З 1989 року починається активний період розвитку екологічної дипломатії КНР, так як в цей час країна починає просувати екологічні ініціативи в масштабах регіону і укладати двосторонні угоди у сфері охорони навколишнього середовища⁷.

⁵ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // Journal of Contemporary East Asia Studies. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

⁶ Liu J., Sun T. Nontraditional Diplomacy – Chinese Ecological Diplomacy // Journal of Sustainable Development. 2009. Vol. 2, № 1. P. 34.

⁷ Кондратенко, Г. В. Экологическая дипломатия стран. Северо-Восточной Азии // Известия Восточного Института. 2016. № 2, С. 52.

У грудні 1990 року Держрада КНР оприлюднила «Рішення про подальше посилення природоохоронної роботи», в якому ухвалив, що Китай має активніше брати участь в екологічному міжнародному співробітництві. Документ також зазначив, що МЗС та Управління з охорони навколишнього середовища є основними органами, які ведуть цю роботу, вони зобов'язані координувати участь інших органів у природоохоронній роботі. Лише на тому етапі було офіційно затверджено роль МЗС як основного органу, який розвиває екологічну дипломатію.

Після 1990 року екологічна дипломатія Китаю набула фази швидкого розвитку. У 1991 році уряд провів у Пекіні Конференцію глав міністерств країн з питань навколишнього середовища, в якій взяли участь міністри з 41 країни, що розвивається, 16 делегацій від міжнародних організацій, 9 спостерігачів із розвинених країн, які спільно обговорювали охорону середовища у всьому світі та плани розвитку. Результатом зустрічі стала «Пекінська декларація». Для подальшого зміцнення міжнародного співробітництва в галузі екології у квітні 1992 року було засновано Комітет з міжнародного співробітництва та екології. До його складу увійшли сорок відомих спеціалістів з Китаю та інших країн та відомі громадські діячі. Він мав здійснювати урядові консультації⁸.

У січні 2002 року Ван сказав, що вплив екологічних проблем Китаю на його національну безпеку, економіку та зовнішню торгівлю зробили «екологічну дипломатію» все більш важливим аспектом зовнішніх відносин країни.

13-та п'ятирічка (2016-2020) у КНР стала повністю поєднувати у собі виконання зелених зобов'язань. Так, КНР став витрачати близько 300 млрд. доларів на рік на екологічні проекти, а 14 галузей економіки зобов'язані надавати «зелений» звіт, а екологічна комісія регулярно проводить комісію на цих підприємствах з відповідності екологічним стандартам. Також

⁸ Kaneti M. China's Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>

ведеться супутниковий моніторинг шкідливих викидів та запроваджено кримінальну відповідальність за порушення екологічних законів. Держава за такі злочини має право повністю закрити виробництво: так, у найбільшій промисловій провінції КНР Гуандун, щорічно закривається близько 1000 підприємств⁹.

Саме у 2016 році КНР ратифікував Паризькі угоди, ухвалені роком раніше. Можливо, цей процес не був би таким швидким, якби КНР наперед не визначив національну екологічну стратегію, а також ще з 2000-х років КНР оцінив політичний потенціал кліматичного порядку денного.

У червні 2017 року, коли президент США Д. Трамп вирішив вийти з Паризької угоди, це призвело до глобального управління кліматом у перехідну еру. Ця ситуація не тільки створила можливості, але й створила виклик для Китаю, найбільшого емітента парникових газів, з найбільшим населенням у світі, а також найшвидше зростаючою економікою в трильйон доларів.

Слід відзначити, що з 2018 року в Китаї набув чинності закон, який зобов'язує виробництво платити за забруднення ґрунту, води, повітря, а також за перевищення шумових показників. у 2019 році, суди Китаю розглянули 36 733 кримінальні справи 36 733 кримінальні справи, пов'язані з порушенням екологічних норм у 2019 році, що на 43,3% більше, ніж у 2018 році. При цьому в західних джерелах часто попереджають інвесторів про екологічний податок, і просять промисловців зважити всі «за» та «проти», перш ніж локалізувати виробництво в КНР.

Однак посилення «зелених заходів», що супроводжуються реальними термінами позбавлення волі, та зростання кількості обов'язків з боку підприємців, супроводжується і заходами підтримки «сумлінних» виробників, які дотримуються екологічних розпоряджень: вони отримують

⁹ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 6. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

додаткові податкові пільги, знижений відсоток на «екокредит», у разі, якщо власник виробництва вирішить купити обладнання для очищення.

Посилення юридичної відповідальності забруднювачів та зростання кількості обов'язків з боку бізнесу супроводжується економічними заходами підтримки екологічних платників податків. Додаткові податкові пільги, впровадження у банківську практику «зеленого кредиту», наприклад, для придбання очисного обладнання - система заохочень, що стимулює розвиток екологічно безпечної економічної діяльності.

У період із січня по кінець березня 2020 року КНР скоротив обсяг шкідливих викидів в атмосферу на 25%, однак після зняття в країні карантину вироблення двоокису вуглецю повернулося до колишніх показників¹⁰.

У грудні 2020 року на саміті Climate Ambition, який відбувся на честь п'ятої річниці Паризької кліматичної угоди, президент Сі Цзіньпін, виступаючи через відеозв'язок, пообіцяв досягти піку викидів двоокису вуглецю до 2030 року і досягти вуглецевої нейтральності до 2060 року. Китай є першою країною, що розвивається, яка прийняла та впровадила національну програму зміни клімату та представила свій запланований національно визначений внесок (NDC) до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (РКЗК ООН)¹¹.

2021 рік почався досить добре для Пекіна: у січні Державна рада Китаю опублікувала Білу книгу про міжнародне співробітництво в галузі розвитку, включаючи мову про зелений розвиток в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» і містить цілий розділ про захист навколишнього середовища для країн-партнерів. Далі Пекін повернув із пенсії свого найшановнішого переговорника щодо клімату Се Чженхуа. Цей крок

¹⁰ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 6. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

¹¹ Kaneti M. China's Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>

свідчив про готовність Пекіна брати участь у конструктивних кліматичних переговорах з представниками США, незважаючи на триваючу напруженість між Китаєм і США. Невдовзі після цього Пекін також отримав похвалу за випуск принципів зеленого інвестування для проектів «Один пояс, один шлях», розроблених у консультації з міжнародними експертами. Крім того, Сі Цзіньпін зробив дві несподівані заяви на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2021 року: зобов'язав Китай добитися вуглецевої нейтральності до 2060 року і оголосив про припинення фінансування вугільних електростанцій за кордоном¹².

Проте, до того часу, коли делегати з питань клімату зібралися в Глазго на зустріч COP26 в листопаді 2021 року, жодне з цих зобов'язань і дій, здавалося, не мало великого значення. Натомість головні заголовки були про відсутність Сі на зібранні. Колишній провідний американський учасник переговорів щодо клімату зайшов так далеко, що охарактеризував рішення Сі як «найбільший стрибок» для досягнення успіху COP26. Ситуація не покращилася наприкінці двотижневих переговорів, коли президент COP26 Алок Шарма заявив, що він «глибоко розчарований» у зв'язку з тим, що Китай та Індія розбавляють зобов'язання щодо поступової відмови від вугілля. Шарма публічно оголосив, що їм потрібно буде «пояснити вразливим до клімату країнам, чому вони зробили те, що вони зробили»¹³.

Отже, у екологічній дипломатії КНР досить довгий шлях свого становлення. Активізація екологічної дипломатії Китаю починається з 1980х-1990-х років. Можна говорити про два ключових чинника формування екологічної дипломатії Китаю на ранній стадії: багатосторонні переговори в ООН з глобальних екологічних проблем та увага до досвіду Японії та уроків із забруднення навколишнього середовища під час його швидкого економічного зростання. У XXI ст. Китай проводить власний

¹² Kaneti M. China's Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>

¹³ Там само.

курс та активно долучається і часто ініціює програми і проекти у сфері екології.

2.2. Глобальний та регіональний рівні екологічної дипломатії КНР

До 1980-х років, КНР розглядала екологічні проблеми та зміну клімату як спірні питання, які стосуються розділення Північ-Південь. Історично Китай вважав, що розвинені країни повинні взяти на себе відповідальність за захист навколишнього середовища і дати країнам, що розвиваються, можливість просунутися настільки, наскільки це зробили розвинені країни. Китайські урядовці вважали, що екологічна дипломатія почалася з розвинених країн, таких як США, Великобританія, ЄС, Японія тощо, які використовували екологічні проблеми як привід для обмеження Китаю і прагнення до панування екологічних галузей і екологічних регіонів по всій земній кулі¹⁴.

На початку 1990-х років Китай успішно домовився про багатосторонню угоду з розвиненими країнами, яка сформувала принципи його екологічної дипломатії. Цією угодою став Монреальський протокол, який забороняв використання хлорфторуглеродів (CFC), речовини, яка значною мірою сприяє руйнуванню озонового шару. На конференції «Врятувати озоновий шар» у березні 1989 року в Лондоні уряд Китаю висловив свою підтримку Віденській конвенції³⁶ і Монреальський протокол із поправками. Китай рекомендував, щоб Протокол включав створення основи, передачу альтернативних речовин і технологій країнам, що розвиваються без будь-якої компенсації, а також гнучку адаптацію

¹⁴ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 6. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

стандартів контролю ХФУ для країн, що розвиваються, за принципом «більше викидів, більше скорочено». У наступному році Китай ратифікував Віденську конвенцію, продовжуючи вести переговори з ЮНЕП та іншими країнами щодо внесення поправок до Монреальського протоколу. На третій Конференції протоколу (COP), що відбулася в ЮНЕП у 1991 році, Китай ратифікував переглянутий Протокол, який відображав наполягання Китаю на умовах «загальної, але диференційованої відповідальності»¹⁵.

У доповіді з Лондонської конференції в березні 1989 року згадувалося, що Китай повинен усвідомлювати вплив екологічної дипломатії розвинутих країн на його міжнародне становище, а також необхідність відповіді на запит країн, що розвиваються¹⁶. На 16-й конференції Комісії Державної ради з охорони навколишнього середовища в жовтні 1989 року Сун Цзянь, тодішній радник штату та президент Комісії, вказав на необхідність екологічної дипломатії. Вперше китайський уряд визнав важливість екологічної дипломатії. Після важких переговорів щодо оплати глобального захисту навколишнього середовища в рамках Монреальського протоколу, китайський уряд зрозумів, що екологічна дипломатія має відігравати вирішальну роль у міжнародних переговорах з екологічних питань¹⁷.

До 1990 року уряд Китаю твердо закріпив свої принципи та позиції щодо глобальних екологічних проблем на основі своєї практики екологічної дипломатії з 1970-х років. Китайський принцип «загальної, але диференційованої відповідальності» (CBDR), який був адаптований у Монреальському протоколі, був сумісним із цими основоположними

¹⁵ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // *Journal of Contemporary East Asia Studies*. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

¹⁶ Decision of the State Council on Several Issues Concerning Environmental Protection / *Laws of the People's Republic of China*. URL: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/dotscosicep803/>

¹⁷ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // *Journal of Contemporary East Asia Studies*. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

принципами та позиціями. CBDR став ключовою стратегією отримання технологічної та фінансової допомоги від розвинених країн, як це видно в процесі переговорів щодо Монреальського протоколу¹⁸.

Інколи екологічну дипломатію доводилося пов'язувати з політичною дипломатією, про що Китай дізнався під час саміту Землі. У червні 1989 року студенти та громадяни пройшли демонстрацію на площі Тяньаньмень у Китаї, щоб підтримати демократизацію нації. Ці демонстранти були жорстоко придушені військовими, а великі розвинені країни припинили економічні відносини з Китаєм. Країна вважала Саміт Землі важливою можливістю для пом'якшення або зняття економічних санкцій, наголошуючи, що «для подальшого покращення відносин із західними країнами, щоб повністю розірвати свої санкції проти Китаю», у «Запиті про політику та заходи щодо участі в ООН». Конференція з навколишнього середовища та розвитку», написана Міністерством закордонних справ у березні 1992 р.

Китайська рада з міжнародного співробітництва з навколишнього середовища та розвитку, міжнародний дорадчий орган високого рівня, до складу якого входять китайські та іноземні експерти, була створена безпосередньо перед самітом Землі. Ця рада діяла як унікальний багатосторонній консультативний механізм з екологічних проблем Китаю і виходила за межі політичного конфлікту між Китаєм та розвиненими країнами. Ця рада вважається досягненням китайської екологічної дипломатії щодо створення механізму співпраці з експертами розвинених країн¹⁹.

Чен Яобанг, голова дипломатичних делегацій Китаю з питань клімату на Кіотській конференції сторін (COP3) у 1997 р. заявив, що Китай рішуче

¹⁸ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 6. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

¹⁹ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // Journal of Contemporary East Asia Studies. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

виступає проти будь-яких зобов'язань зменшити викиди парникових газів до того, як КНР стане країною із «середнім рівнем доходу». Він також відхилив схеми торгівлі викидами та спільного впровадження, наполягаючи на тому, що ці підходи є неприйнятними, оскільки вони дозволять розвиненим країнам ухилятися від своїх зобов'язань за викиди: скорочувати викиди в своїй країні, «нехтуючи середовищем проживання людей в інших країнах»²⁰.

Згодом, на COP5 в 1999 році, китайська делегація на чолі з Лю Цзяном підтвердила основну позицію, що Китай виклав на COP3. Щодо питання про зобов'язання Китаю щодо обмеження викидів парникових газів, Лю сказав, що китайський уряд не може взяти на себе будь-які зобов'язання щодо парникових газів та скорочення викидів до того, як Китай досягне рівня середньорозвиненої країни. Однак, він підкреслив, що Китай натомість продовжить намагатися зменшити зростання викидів парникових газів відповідно до його власної стійкої стратегії розвитку та продовжуватиме активно просувати та брати участь у міжнародному співробітництві. Обидві заяви чиновників фактично є повторенням 3-х кроків Стратегії розвитку модернізації країни, яка була висунута в 1987 р. на 13-му Національному конгресі ЦПК, та включала такі три кроки:

Крок 1) За 10 років, тобто з 1981 по 1990 рік, країна мала на меті подвоїти свій ВВП на душу населення.

Крок 2) ВВП на душу населення знову подвоїться з 1991-2000 рр., щоб Китай став досить заможним суспільством.

Крок 3) До середини XXI століття Китай здійснить модернізацію. Його рівень розвитку досягне одного рівня із розвинутими країнами²¹.

²⁰ Sullivan K., Warrick J. Gore Speech on Climate Criticized // Washington Post Foreign Service. Tuesday, December 9, 1997. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inat/longterm/climate/stories/clim120997.htm>

²¹ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 6. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

Китай підписав Кіотський протокол 29 травня 1998 р. на COP5 у 1999 р. китайська делегація на чолі з Лю Цзян так само, як і на COP3. Крім того, китайська делегація також показала свою зацікавленість у розвитку міжнародного співробітництва та участі в ньому. Після COP5, на відміну від попередніх позицій, Китай почав змінювати свою позицію на стратегію гнучких механізмів. Кіотський протокол КНР ратифікувала 30 серпня 2002 року. Він набув чинності 16 лютого 2005 року.

Як крок далі, Китай схвалив Балійську дорожню карту в 2007 році, в якій згадуються зобов'язання країн, що розвиваються. У ньому згадується «Відповідні на національному рівні дії щодо пом'якшення наслідків, які здійснюються країною, що розвивається, в контексті сталого розвитку, що підтримується технологіями, фінансуванням та нарощуванням потенціалу у спосіб, який можна виміряти, звітувати та перевіряти²². Цей крок Китаю був високо оцінений у всьому світі.

Напередодні саміту в Копенгагені Китай відіграв дуже важливу роль у зближенні найбільших країн, що розвиваються, під однією парасолькою. Ця група країн, що розвиваються, грала величезну роль у посередництві Копенгагенської угоди у 2009 році. Це також допомогло мобілізації країн, що розвиваються, і зв'язати їх навколо Загальних, але диференційованих обов'язків (CBDR) - це принцип, який було формалізовано в Рамковій конвенції ООН про зміну клімату²³ (UNFCCC) на саміті Землі в Ріо-де-Жанейро у 1992 році.

Напередодні Копенгагенського саміту ООН, який проходив 7-18 грудня 2009 року, Китай оприлюднив свої цільові показники викидів. Про це повідомив прем'єр Китаю Вень Цзябао. Китайська сторона наголосила, що для відповіді на виклик зміни клімату, міжнародне співтовариство має

²² Bali Road Map Intro. 2007 / United Nations Climate Change. URK: <https://unfccc.int/process/conferences/the-big-picture/milestones/bali-road-map>

²³ UN Framework Convention on Climate Change. 1992. / United Nations Climate Change. URK: <https://unfccc.int/global-policy/our-work/united-nations-framework-convention-climate-change-unfccc>

зміцнитися, досягти консенсусу, докладати енергійних зусиль і зміцнювати співпрацю. Вень Цзябао заявив, що розглядаючи питання зміни клімату, міжнародне співтовариство не повинно «закривати очі на історичну відповідальність, викиди на душу населення та різні рівні розвитку»²⁴.

Копенгагенський саміт мав на меті підписати договір, який би замінив Кіотський протокол 1997 року, хоча спостерігачі прогнозували, що це мало ймовірно. Напередодні саміту, Пекін заявив, що прагне до 2020 року зменшити його «вуглецеву інтенсивність» на 40-45 відсотків у порівнянні з рівнем 2005 року. Під час саміту Китай критикували за те, що він не пропонує більш жорсткі цілі щодо викидів вуглецю та чинить опір міжнародному моніторингу контролю за викидами. Також Китай звинуватили у блокуванні досягнення більш істотної угоди.

На саміті з питань клімату в Канкуні в 2010 році було укладено угоду, яка створила нові стандарти прозорості, про які будуть звітувати основні економіки, включаючи Китай про прогрес, якого вони досягають у виконанні своїх національних кліматичних дій або цілей.

У 2011 році Китай, здавалося б, скасував свою давню опозицію юридичним зобов'язанням, коли підписав угоду на Дурбанській платформі, яка мала на меті завершити переговори щодо нового правового інструменту до 2015 року. Частково це було відповіддю на жорстку критику, з якою КНР зіткнулася після своєї конфронтаційної позиції в Копенгагені двома роками раніше в поєднанні з тиском на Китай з боку малих і великих острівних держав, що розвиваються, такі як Мексика та Аргентина. Більше того, у Дурбані Китай не підписав жодного юридично обов'язкового договору або лімітів викидів. КНР просто погодилася розпочати переговори щодо нового «закону». Се Чженьхуа, один з головних переговорників Китаю, пояснив,

²⁴ Climate deal comes down to US and China // euobserver. 18 december 2009. URL: <https://euobserver.com/news/29180>

що участь залежить від п'яти передумов, включаючи виконання Кіотського протоколу²⁵.

Переговори ООН щодо клімату в Досі в 2012 році (COP18) показали другий період зобов'язань за Кіотським протоколом. Саміт вперше встановив, до чого повинні рухатися багаті країни у компенсації бідним країнам збитків через зміну клімату. Голова китайської делегації на Дохійській кліматичній конференції, Се Чженьхуа закликав продовжити Кіотський протокол і здійснення фінансової підтримки багатими країнами, що займало значення для переговорів. Він сказав, що ратифікована та юридично обов'язкова поправка до Кіотського протоколу має бути розроблена в Досі так, що договір може бути продовжений відразу після того, як закінчиться його перший період зобов'язань у кінці 2012 року²⁶.

2013 рік став першим роком у реалізації результатів переговорів про мандат на Балі, а також першим роком початку консультацій за платформою у Дурбані. Приклад основних переговорних сил в рамках Дурбанської платформи показав відмінності із Балійським мандатом. Китай та інші країни, які швидко розвиваються та перебувають у процесі урбанізації та індустріалізації, утворили групу країн, що розвиваються (LMDC). На COP19, у Варшаві, Китай разом з розробкою таких гігантів, як Бразилія, а також бідних країн Африки вимагали від розвинених країн наростити та збільшити фінансування для скорочення викидів (Tollefson 2013: 175).

COP20 проходив у Лімі, Перу, з 1 по 12 грудня 2014 р. Цей саміт забезпечив можливість для країн-учасниць досягти прогресу у створенні міжнародної кліматичної угоди на COP21 в Парижі. У листопаді 2014 року Китай і США як два основних забруднювачі двоокисом вуглецю, висунули свої національні зобов'язання щодо кліматичних заходів. Китай подав свої намічені національно визначені плани до РКЗК ООН 30 червня 2015. У

²⁵ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 7. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

²⁶ Там само. С. 8.

плані КНР згадувалося, що Китай досягне піку своїх валових викидів у 2030 році. І також збільшить частку невикопного палива в споживанні первинної енергії до 20% до 2030 року. По-третє, Китай також має на меті знизити інтенсивність вуглекислого газу на 60-65% з рівня 2005 року.

У вересні 2015 року Китай оголосив про надання кліматичного фонду в розмірі 3,1 мільярда доларів США. Це можна розглядати як активну та лідерську позицію Китаю щодо зміни клімату. Се Чженьхуа, головний переговорник Китаю на Паризькому кліматичному саміті (COP21), який відбувся з 30 листопада по 12 грудня 2015 р. підкреслював, що позиція Китаю полягала в тому, щоб забезпечити угоду, яка забезпечить механізм боротьби зі зміною клімату після закінчення терміну дії Кіотського протоколу в 2020 р. та підтвердить міжнародне зобов'язання щодо переходу до низьковуглецевого розвитку та вирішить проблему фінансування та передачі технологій, яке найбільше хвилювало країни, що розвиваються.

Важливо, що Китай хотів підтримувати принцип «загальної, але диференційованої відповідальності», що лежить в основі принципу справедливості та національного внеску відповідно до можливостей. Позиція Китаю щодо Паризької угоди була чітко викладена в Президентській промові Сі «Працюємо разом, щоб побудувати спільне майбутнє для людства», виголошену в Офісі ООН у Женеві в січні 2017 року²⁷.

Китайський уряд непохитно підтримує Паризьку угоду. Президент Сі Цзіньпін назвав Паризьку угоду «важко здобутим досягненням... відповідно до основної тенденції глобального розвитку» та «віхою в історії управління кліматом», яку «ми повинні забезпечити, не зійшовши з рейок». У своєму гучному виступі на 19-му з'їзді партії в жовтні 2017 р. Президент Сі сказав: «Китай зайняв провідне місце в міжнародному співробітництві для

²⁷ Beeler C. Is China really stepping up as the world's new climate leader? // The World. November 8, 2017. URL: <https://theworld.org/stories/2017-11-08/china-really-stepping-world-s-new-climate-leader>

реагування змін клімату. Та став важливим учасником, факелоносцем у глобальних зусиллях щодо екологічної цивілізації»²⁸.

На щорічній конференції Азіатського форуму Боао 2021, що відбувся у квітні 2021 року, президент Сі підкреслив необхідність глобальної співпраці для боротьби зі зміною клімату. Однак він також повторив: «Ми повинні зробити більше для виконання Паризької угоди щодо зміни клімату. Принцип спільності важливий, однак необхідно підтримувати диференційовану відповідальність, а занепокоєння країн, що розвиваються, щодо капіталу, технологій та розбудову потенціалу необхідно розглянути»²⁹.

Підписання перших угод в екологічній сфері на регіональному рівні Китай здійснював ще з початку в 1980-і рр., а ось участь МЗС у даній сфері державної діяльності почалося тільки після прийняття Держрадою «Рішення про подальше посилення природоохоронної роботи ». У цьому документі говорилося, що за розвиток екологічної дипломатії КНР повинні відповідати МЗС і Управління з охорони навколишнього середовища. Раніше цю задачу виконували міністерства сільського та лісового господарства, Державне метеороуправління і Управління з охорони навколишнього середовища³⁰.

Початок регіональним екологічним відносинам було покладено в 1980 р після підписання з Японією «Китайсько-японської угоди про співпрацю з охорони навколишнього середовища». Безсумнівно, розвиток екологічних відносин на міжнародному рівні є важливим аспектом політики Китаю. Але в зв'язку з тим, що в даний час КНР приміряє на себе роль лідера в Північно-Східній Азії, можна зробити висновок, що більш

²⁸ Beeler C. Is China really stepping up as the world's new climate leader? // The World. November 8, 2017. URL: <https://theworld.org/stories/2017-11-08/china-really-stepping-world-s-new-climate-leader>

²⁹ Xi urges concrete actions to address climate change, energy issues. 1 november 2021 / The State Council The Peoples Republic of China. URL: http://english.www.gov.cn/news/topnews/202111/01/content_WS617f3610c6d0df57f98e457c.html

³⁰ Ван Гуаньцзюнь. Экологическая дипломатия Китая: история развития и современные проблемы // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. 2011. № 131.С. 336.

пріоритетним для нього є співпраця на регіональному рівні. Китай став ініціатором створення декількох регіональних екологічних організацій: NEASPEC (North-East Subregional programme for Environment Cooperation) і NEAC (Northeast Asian conference on Environmental Cooperation).

Активне регіональне співробітництво в екологічній сфері в Північно-Східній Азії Китай розпочав з 1990-х років. До 2007 року Китай підписав двосторонні угоди та інші форми екологічного співробітництва з 40 країнами. У Північно-Східній Азії Китай підписав документ з Монголією в 1990 році, Північною Кореєю в 1992 році; Південна Корея як форма «домовленості» в 1993 році і як форма меморандуму в 2003 році; Росія в 1994 і 2006 роках; та Японії в 1994, 1998 і 2007 роках³¹.

У 1992 р Китай провів першу нараду за участю Росії, Кореї, Японії і Монголії по екологічному співробітництву в регіоні (NEAC), за результатами якого країни-учасники домовилися проводити подібні зустрічі раз на рік. В якості основних форм роботи були визначені форуми та обмін звітами про природоохоронну роботу, щорічно виконану країнами, і проведення спільного обговорення її підсумків. Протягом десяти років після формування NEAC були проведені переговори в таких областях, як контроль за піщаними бурями, охорона природних ресурсів на російсько-монгольській кордоні, боротьба з наслідками кислотних дощів і забрудненням Тихого океану в північно-східній зоні тощо³².

Екологічна конференція країн Східної Азії є каналом взаємодії між міністерствами з охорони навколишнього середовища п'яти держав. З 1996 до 2002 року в Китаї пройшли 5-е і 11-е засідання даної екологічної конференції.

³¹ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // Journal of Contemporary East Asia Studies. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

³² Ван Цяньцзюнь. Международное экологическое сотрудничество: анализ проблемы. Пекин: Эколог. наука КНР, 2007. С. 142.

У 1993 р КНР провела першу зустріч з охорони навколишнього середовища країн Північно-Східної Азії за участю керівників вищої ланки з Росії, Кореї, КНДР, Японії і Монголії³³. На зустрічі була висунута ініціатива екологічного співпраці країн регіону (NEASPEC), координаційним органом повинна була стати Конференція керівників країн Східної Азії. На першій зустрічі обговорювалися основні проблеми регіону і об'єднання зусиль держав у сфері екології. В цьому ж році три держави регіону - КНР, Японія і Республіка Корея - заснували координаційну раду Екологічної конференції глав міністерств³⁴. Це об'єднання отримало назву Теммі (Тристороння зустріч міністрів з охорони навколишнього середовища), і з 1999 р засідання комісії входить до порядку всіх трьох країн³⁵.

Також даний формат конференції передбачає двосторонні договори і консультації по спільно прийнятих рішень. На одній з таких зустрічей в 2013 р був відновлений діалог про прийняття спільних заходів щодо вирішення проблем забруднення повітря, активні дискусії також велися на секціях «Міжнародне співробітництво з розширення зеленого ринку і просування зеленої економіки» та «Екологічно сталий розвиток наших міст» (ESC)³⁶. Саме Китай, який проголосив у внутрішніх документах стратегію екологічного розвитку сільських територій, став ініціатором створення в рамках Тристоронньої діалогу по сільській екологічної політики (Теммі).

³³ Ван Цяньцзюнь. Международное экологическое сотрудничество: анализ проблемы. Пекин: Эколог. наука КНР, 2007. С. 142.

³⁴ The Tripartite Environment Ministers Meeting among Japan, China and Korea (TEMM) // Ministry of the Environment. URL: <https://www.env.go.jp/earth/coop/coop/english/dialogue/temm.html>

³⁵ Троценко Е. Д. Экологическая дипломатия КНР как инструмент сотрудничества с сопредельными государствами // Сборник материалов всероссийской молодежной научной конференции «Гуманитарная дипломатия: личность, социум и мир» (Екатеринбург, 20-21 апреля 2018 г.). Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2018. С. 357.

³⁶ The Tripartite Environment Ministers Meeting among Japan, China and Korea (TEMM) // Ministry of the Environment. URL: <https://www.env.go.jp/earth/coop/coop/english/dialogue/temm.html>

Також Китай робить спроби перехопити у Японії лідерство в регіоні Південно-Східної Азії. Країни АСЕАН (куди входять суміжні з Китаєм держави В'єтнам, М'янма і Лаос) зацікавлені в КНР як у впливовому геополітичному партнері з потужним економічним потенціалом³⁷.

У 2009 р АСЕАН і Китай спільно розробили і прийняли «Стратегію між Китаєм і АСЕАН зі співробітництва з охорони навколишнього середовища на 2009-2015 рр.», яка забезпечує основу для сприяння конкретного співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища. «Стратегія ...» визначила наступні пріоритетні напрями співпраці:

- 1) інформування громадськості та розробка проектів з екологічної освіти;
- 2) сприяння впровадженню екологічно безпечних технологій;
- 3) екологічне маркування та розвиток екологічно чистих виробництв;
- 4) збереження біорізноманіття;
- 5) раціональне використання потенціалу навколишнього середовища;
- 6) співробітництво на глобальному рівні з питань навколишнього середовища;
- 7) розробка планів щодо подальшої реалізації «Стратегії ...»³⁸.

У 2010 р заробив Центр екологічного співробітництва між АСЕАН і Китаєм (САЕС).

На COP 23 РКЗК ООН, що відбулася в Бонні в листопаді 2017 року, Китайський фонд зеленого вуглецю як некомерційна організація та Рада захисту природних ресурсів (NRDC) як міжнародна екологічна неурядова організація, що базується в США, спільно провели побічний захід «Один Пояс, один шлях: визначені національними внески та зелений розвиток». Захід успішно залучив учасників із Південно-Східної Азії та Африки.

³⁷ Китай и АСЕАН: интеграция продолжается. URL: http://expert.ru/expert/2007/46/knr_i_asean

³⁸ ASEAN – China Environmental Cooperation Action Plan (2011– 2013). To Implement the China – ASEAN Strategy on Environmental Cooperation 2009–2015. URL: <http://chinaaseanenv.org/upload/Attach/en/276150.pdf>

Ініціатива OBOR відкрита для країн Північно-Східної Азії; однак схоже, що Японія не визнана головним аналогом Китаю в цій ініціативі³⁹.

Слід зауважити, що на 6-му міжнародному симпозиумі з екологічної соціології у Східній Азії, який проходив у Національному тайваньському університеті в жовтні 2017 року, взяли участь 169 учасників з Тайваню, Японії, Південної Кореї та інших країн. Однак учасників з материкового Китаю не було. Однак, безумовно, вони висловлюють свою дружбу та довіру один одному, і їхня мережа на сьогоднішній день у Північно-Східній Азії зростає, а не зменшується. Тут можна знайти принцип, подібний до урядового, щодо сусідніх партнерств між двома країнами, які можуть побудувати надію на стабільне майбутнє в регіоні Північно-Східної Азії. Ми також можемо побачити стійку дипломатичну політику Китаю щодо сусідніх країн на 19-му Національному з'їзді Комуністичної партії Китаю в жовтні 2017 року. Голова Сі заявив: «Китай буде поглиблювати відносини зі своїми сусідами відповідно до принципу дружби, щирості, взаємності, вигоду, інклюзивність та політику налагодження дружби та партнерства з сусідами»⁴⁰.

Варто сказати і про активну співпрацю КНР з африканськими країнами. Китай справді реалізував багато програм співпраці щодо зміни клімату з африканськими країнами в рамках Китайської політики щодо Африки та Планів дій FOCAS. Наприклад, у документі про політику Китаю щодо Африки, опублікованому в 2006 році, сказано, що Китай сприятиме співпраці з Африкою щодо зміни клімату шляхом розширення науково-технічної співпраці. У другому політичному документі Китаю, опублікованому в 2015 році, співробітництво в галузі зміни клімату визначено як одна з шести сфер, для яких в основному буде використана допомога Китаю, і що Китай буде посилювати та консолідувати співпрацю з

³⁹ Otsuka K. Shift in China's commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // *Journal of Contemporary East Asia Studies*. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>

⁴⁰ Там само.

африканськими країнами відповідно до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН)⁴¹.

У 2009 році Китай та африканські країни погодилися включити співробітництво з питань зміни клімату як одну з нових сфер співпраці в рамках ФОСАС. З тих пір всі Плани дій, прийняті на наступних міністерських конференціях ФОСАС, містили положення про співпрацю у зміні клімату між обома сторонами.

З минулого досвіду китайсько-африканське співробітництво щодо зміни клімату зосереджується головним чином на фінансуванні, розбудові кліматичної інфраструктури та потенціалу, а також на розвитку зеленої та відновлюваної енергії для африканських країн.

З 2013 року Китай будує кліматичну інфраструктуру в деяких африканських країнах, таких як Зімбабве, Кенія, Намібія та Кемерон, включаючи будівництво метеостанції, системи обробки супутникових даних та системи спостереження за погодою. Китай також запустив метеорологічні супутники для деяких африканських країн, таких як Нігерія, Алжир та Ефіопія, для проведення досліджень зміни клімату та прогнозування погоди. Понад 700 людей з Африки пройшли навчальні курси з погодних технологій у Китаї, а 200 африканських студентів отримали стипендію китайського уряду для вивчення метеорології в Китаї з 2002 року. Китай реалізував проекти з зеленої та відновлюваної енергії в Гвінеї, Судані, Тунісі, Ефіопії, Марокко та Південній Африці та інших країнах.

Для боротьби зі зміною клімату в останні роки в Африці було створено багато регіональних ініціатив, і Китай може розглянути можливість співпраці з ними. Наприклад, 31 серпня 2017 року Китайсько-африканський альянс співпраці та інновацій у сфері відновлюваної

⁴¹ Zhu W. China and Africa fight climate change together // China Daily. 17.11.2020. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202011/17/WS5fb37c4da31024ad0ba94aff.html>

енергетики, коаліція фінансових установ, постачальників розумних мереж та основних виробників, підписав Меморандум про взаєморозуміння з Africa Renewable Energy Initiative. Китай також може обговорити співпрацю з Африканською конференцією міністрів з навколишнього середовища (AMCEN) щодо зміни клімату в Африці.

Існування AMCEN вплинуло на те, як вирішуються екологічні проблеми в регіоні. AMCEN також сприяв посиленню участі та активної участі Африки як у глобальних переговорах, так і в міжнародних угодах щодо навколишнього середовища.

Що стосується двостороннього співробітництва щодо зміни клімату, Китай підписав двосторонні угоди про «безкоштовні поставки для вирішення проблеми зміни клімату» з Беніном, Бурунді, Камеруном, Єгиптом, Ефіопією, Ганою, Мадагаскаром та Нігерією⁴².

Отже, за останні 30 років Китай активно залучався до міжнародного процесу захисту довкілля. За цей час лідери КНР демонстрували свою занепокоєність впливом економіки Китаю на світові екологічні процеси та роллю Китаю у світовому співтоваристві. Китай узяв на себе зобов'язання в рамках понад 30 міжнародних конвенцій і виконав уже багато з них. Міжнародні організації, такі як Світовий фонд дикої природи, розширюють свою діяльність у Китаї внаслідок уваги та власних зусиль з боку КНР.

Отже, підсумовуючи викладене у другому розділі, узагальнимо:

По-перше, екологічної дипломатії КНР досить довгий шлях свого становлення. Активізація екологічної дипломатії Китаю починається з 1980х-1990-х років. Виокремлюють два ключових чинника формування екологічної дипломатії Китаю на ранній стадії: багатосторонні переговори в ООН з глобальних екологічних проблем та увага до досвіду Японії та уроків із забруднення навколишнього середовища під час його швидкого

⁴² Zhu W. China and Africa fight climate change together // China Daily. 17.11.2020. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202011/17/WS5fb37c4da31024ad0ba94aff.html>

економічного зростання. У XXI ст.. Китай проводить власний курс та активно долучається і часто ініціює програми і проекти у сфері екології.

По-друге, в екологічній дипломатії в Китаї існують різні принципи: стриманість в глобальних екологічних проблемах і побудова дружби і партнерства з сусідніми країнами, які вплинули на прихильність Китаю до регіонального екологічного співробітництва шляхом поєднання скромних і оборонних позицій. Японія була важливим фактором для Китаю, щоб опанувати японський досвід, а також отримати фінансову допомогу Японії. Нещодавній економічний і соціальний розвиток Китаю зробив його прихильність до глобального екологічного співробітництва, з одного боку, більш позитивним, а з іншого – більш невизначеним з точки зору регіонального екологічного управління.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР

3.1. Проблеми екологічної дипломатії КНР на сучасному етапі

Незважаючи на успіхи в співробітництві, між національними інтересами КНР та інтересами світового суспільства в сфері екології залишаються суттєві протиріччя. Це пояснюється тим, що багато екологічних програм КНР й досі базуються не на підпорядкуванні внутрішньої політики міжнародним стандартам, а більше на внутрішньодержавних законах і обмеженнях, прийнятих в КНР. Це викликає обмежену реакцію з боку світової спільноти, створює напруженість із низкою держав, перш за все, держав-сусідів, які відчують на собі негативні наслідки промислового розвитку Китаю.

Суттєвою проблемою можна назвати серйозні екологічні проблеми всередині самого Китаю, внаслідок чого у світі сформувалася думка про те, що економічний розвиток Китаю загрожує не тільки його власної екології, а й обіцяє екологічні проблеми всьому світу. Тому багато країн вимагають від Китаю виконання зобов'язань в області екологічного співробітництва.

Так, в Росії є річки Амур, Сунгарі, Туманган та Іртиш. Антропогенний вплив китайської сторони на ці річки досить велике. На момент 2008 року частка Китаю в загальному скиданні становила: в річку Аргунь - 87,5%, в Амур - 75%, в Уссурі - 97,6%. Відбуваються і критичні випадки, які лише посилюють ситуацію транскордонного забруднення. Наприклад, в 2005 році сталася екологічна катастрофа на хімічному виробництві в місті Цзілін, через що в річку Сунгарі вилилося понад 100 тонн бензолу. Загальну картину забруднення посилює те, що, наприклад, річка Амур не самоочищується, що показує необхідність втручання людини в процес очищення

Екологічна катастрофа 2005 року стала каталізатором розвитку співпраці між Росією та Китаєм. З 2006 року Держрадою КНР була прийнята програма, що передбачає створення захисної системи річки Сунгарі від стічних вод. У 2008 році Росія та Китай підписали міжурядову Угоду про раціональне використання та охорону транскордонних вод. Основними напрямками, виділеними угодою, стали: розробка єдиних нормативів та цільових показників якості транскордонних вод, сприяння застосуванню сучасних технологій раціонального використання та охорони транскордонних вод, інформування сторін про здійснювані та плановані заходи, здатні привезти забруднення та запобігання таким діям. У тому ж 2008 року російська та китайська сторони підписали меморандум про створення механізму взаємного оповіщення та обміну інформацією при транскордонних надзвичайних ситуаціях екологічного характеру. Іноді відбуваються зустрічі представників Китаю та Росії. Наприклад, у липні 2019 року було здійснено офіційний візит делегації Мінприроди Росії до Китаю, в рамках якого сторони провели засідання з питань навколишнього середовища, у тому числі і з питання транскордонного забруднення¹.

У лютому 2021 року губернатор Хабаровського краю М. Дегтярьов запропонував програму зі збереження річки Амур, за аналогією наявними для річки Волги і Байкалу, яка може бути включена в національний проект «Екологія». У рамках цієї програми передбачається співпраця з Китаєм у зв'язку з джерелами забруднень на його території. Ініціатива Дегтярьова була схвалена Президентом Росії Володимиром Путіним.

Вибудовування діалогу з приводу транскордонного забруднення проводиться не тільки між Росією та Китаєм. Також Казахстан, інший сусід КНР, співпрацює з китайською стороною для вирішення проблеми транскордонних забруднень. Наприкінці 2018 року відбулося чергове засідання в Пекіні робочої групи з попередження забруднення

¹ В Пекине состоялось подготовительное заседание подкомиссии по сотрудничеству России и Китая в области охраны окружающей среды / Clck. URL: <https://clck.ru/U9zpX>

трансграничних річок в рамках плану роботи казахстансько-китайської комісії зі співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища². Проте експертами відзначається деякі затримки у виробленні необхідних документів для вирішення проблем

Серйозною проблемою, крім трансграничного забруднення, що з Росії, що з Казахстану залишається питання водозабору. Так як витoki більшості трансграничних річок знаходяться на території Китаю, то рівень води в річках в Росії та Казахстану безпосередньо залежать від того, скільки води з цих річок використовує Китай для своїх потреб. Тому це є каменем спотикання всіх країн, пов'язаних з цією проблемою. Судячи з невисокої швидкості розвитку співробітництва з питання водозабору, Китай не готовий скорочувати свої водні потреби на догоду сусідам, що заважає вибудову добросусідських відносин між згаданими країнами і в майбутньому може загрожувати екологічному іміджу Китаю, якщо він продовжить розвивати свою екологічну дипломатію. Тішить, що питання трансграничного забруднення обговорюється активніше. Можливо, таким чином КНР намагається балансувати між реалізацією своїх національних інтересів у галузі водопостачання та підтримкою відносин із країнами-сусідами.

Також проблемою екологічної дипломатії Китаю є недолік скоординованості. Особливістю китайської екологічної дипломатії є участі в цій сфері безлічі міністерств і відомств і невисока залученість Міністерства закордонних справ. Навіть для участі в конференціях щоразу створювалися спеціальні делегації з різних відомств. Між цими різноманітними управліннями та відомствами не завжди існує достатня координація та узгодженість, внаслідок чого екологічна дипломатія Китаю може виглядати хаотичною і неорганізованою.

Ще одна проблема – пріоритет економічного розвитку над екологічною безпекою. Китай хоч і заявляє про те, що економічний розвиток має

² Казахстан и Китай договорились определять источники загрязнения трансграничных рек / Экспресс К. 2019. URL: <https://exk.kz/news/45362/kazakhstan-i-kitai-doghovorilis-opriedieliat-istochniki-zaghriaznieniia-transghranichnykh-rie>

корелюватися з проблемами охорони навколишнього середовища, але насправді все ще має місце протилежне

Сучасна екологічна дипломатія, що втілена в процесі Конференції Сторін під егідою РКЗК ООН, розглядає Китай як важливого члена через його масштаби викидів парникових газів. Але приблизно шість років, що минули з моменту підписання Пекіном Паризької угоди, виявили лише слабкість цієї угоди, а саме - нездатність забезпечити справжню підзвітність Китаю. Дані неурядової організації Global Energy Monitor показують, що між 2015 і 2020 рр. китайські середньоквартальні витрати додали приблизно 275 гігават валової потужності виробництва вугільної енергії - більше, ніж вся вугільна енергетика США, третього за величиною споживача вугілля у світі. Понад 85 відсотків цієї потужності використовує сучасну та надкритичну технологію котлів - а це дорога інвестиція, призначена для того, щоб працювати тривалий час, блокуючи попит на наступні десятиліття та підкреслюючи збереження довгострокових планів Китаю на вугілля.

Оскільки численні учасники РКЗК ООН зараз розглядають більш жорсткі заходи щодо викидів, то китайські лідери не робитимуть того самого. Натомість вони задовольнятимуть внутрішні економічні інтереси та нагальні проблеми енергетичної безпеки і не дотримуватимуться зобов'язання щодо скорочення викидів, які передбачають значне відхилення від сучасного курсу Китаю. Пекін наполягає на тому, що його величезне населення і відносно помірний середній дохід класифікують КНР як менш розвинену країну, а отже, не слід сподіватися, що китайські лідери стримуватимуть викиди такими ж темпами, як розвинені країни. Щоправда, Китай викидає на душу населення менше, ніж багато заможних країн. Але такі його викиди вже вищі, ніж у деяких промислово розвинених країнах, таких як Італія чи Великобританія³.

³ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 10. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

У період з 2009 по 2019 рр. Китай викидав майже вдвічі більше загальної кількості вуглекислого газу, ніж США. Цей розрив буде лише збільшуватися, оскільки політичні стимули в Китаї зберігатимуть вугілля як основне джерело енергії на найближчі десятиліття, що матиме страшні наслідки для світової атмосфери⁴.

Буде неймовірно важко відучити Китай від його надмірної залежності від вугілля. Керівники як на національному, так і на місцевому рівнях зобов'язані користуватися дешевим паливом, яке, стимулюючи економічне зростання, ще й забезпечує їх політичне виживання. Місцеві чиновники активно використовують вугілля, щоб збільшити показники зростання. Вони мислять у короткостроковій перспективі і, як правило, воліють інвестувати в проекти, що знаходяться під їх юрисдикцією, а не створювати більш екологічно чисті системи, що перетинають провінційні межі та оптимізують використання енергії, вимагаючи політичних переговорів та можливої передачі контролю. Отже, Китай завалений ірраціональними енергоємними інвестиціями, включно з непотрібними вугільними комбінатами.

Основною опорою економіки Китаю залишається його величезний потенціал для побудови інфраструктури, яка залежить від галузей, що викидають парникові гази. Щоб уникнути економічного спаду, що супроводжував пандемію COVID-19, Китай зробив ставку на вугільну важку промисловість для стимулювання зростання ВВП. У 2020 році китайські доменні печі та заводи виробили понад мільярд тонн сирової сталі - історичний максимум. Алюмінієві та цементні заводи також виробляли рекордні обсяги продукції протягом 2020 року.

Загальна ситуація, швидше за все, погіршиться, оскільки будівельна галузь готова до прискорення. Продажі екскаваторів, один з найкращих показників економічної діяльності в Китаї, досягли рекордного максимуму в 2020 році. Масштаби закупівель важкої техніки свідчать про те, що місцеві

⁴ Ковенько А. Кліматична політика і дипломатія Китаю / Борисфен Інтел. 2021. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/klimatichna-politika-i-diplomatiya-kitayu/>

підрядники, люди за межами уряду, які найкраще можуть передбачити майбутні будівельні проекти, вже бачать нові замовлення на горизонті. Це, своєю чергою, віщує про значне збільшення виробництва сталі, цементу та інших високоемісійних товарів у найближчі роки. В кінцевому підсумку Китай не зможе дотриматися своєї обіцянки зменшити викиди вуглецю до 2030 року.

Видатки на вугілля в Китаї будуть серйозними. Власні споживачі вугілля в країні та електростанції, що будуються за кордоном в рамках ініціативи «Поясу і шляху», можуть спалити 100 мільярдів тонн до 2060 року. Ця оцінка є консервативною, зважаючи на вугільні електростанції, що існують чи ще будуть будуватися, на вугільно-хімічні споруди та промислові котельні (враховуючи також значне розширення відновлюваної та атомної енергетики в країні).

Кліматична дипломатія Китаю відрізняється від такої вуглецевої промислової реальності. Китайські лідери наполягають на тому, що їхня країна віддана боротьбі зі зміною клімату, вказуючи на значні інвестиції у відновлювані джерела енергії та зусилля щодо активізації виробництва електроенергії за допомогою ядерного синтезу, природних газів, вітру та сонця. Китайські інвестиції у виробництво електроенергії, на їх думку, свідчать, що вугілля може поступатися цим відновлюваним джерелам енергії. За даними Національного управління енергетики Китаю, у період з 2014 по 2020 рр. країна додала 235 гігават сонячної та 205 гігаватт вітрової енергетичної потужності - майже вдвічі більше за приблизно 225 чистих гігават потужностей вугільних електростанцій⁵.

Але періодичні джерела електроенергії, включно з багатьма видами відновлюваних джерел енергії, вимагають резервного виробництва електроенергії для підтримки стабільності мережі. КПК не може ризикувати відключенням, що призведе до ослаблення економічної діяльності та підриву

⁵ Ковенько А. Кліматична політика і дипломатія Китаю / Борисфен Інтел. 2021. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/klimatichna-politika-i-diplomatiya-kitayu/>

позиції партії. Значна криза постачання електроенергії може перерости у фундаментальну кризу політичної легітимності. Як наслідок, Китай залишається прихильником використання вугілля. У 2020 році вугільно-рудні електростанції працювали із середнім коефіцієнтом використання - мірою того, який відсоток в даному році об'єкт виробляє електроенергію - близько 50 відсотків, що значно перевищує джерела вітру (24 відсотки) та сонячної (15 відсотків) енергії. Китай також збільшує фізичні запаси вугілля, щоб підтримувати стабільність електричної мережі під час холодної та теплої погоди. Китайська залізнична система використала рекордний обсяг вугілля, спрямований на електростанції, через похолодання в грудні 2020 року.

Виклики стабільності електромереж збільшуватимуться, якщо відновлювані джерела енергії становитимуть більшу частку енергопостачання Китаю. США використовують природний газ для резервного копіювання відновлюваних джерел енергії, а ось спроба Китаю відтворити сланцевий бум в США зазнала невдачі, і країна вже імпортує понад 40 відсотків споживаного природного газу. Тут виникає недооцінене занепокоєння для національної безпеки. Раніше імпорт газу з Китаю надходив переважно по трубопроводах з М'янми, Росії та Центральної Азії, але для задоволення майбутнього попиту Китаю доведеться все більше покладатися на морський імпорт скрапленого природного газу. Якщо газові електростанції стануть більшою частиною портфелю електроенергії Китаю, морські лінії постачання стануть ще більш чутливими для Пекіна; держава-суперник може заблокувати морські поставки газу і тим самим дестабілізувати електромережу Китаю. Цей стратегічний погляд є ще одним фактором, що сприяє подальшому використанню вугілля в Китаї⁶.

Китайські чиновники заявляють, що зачиняють вугільні заводи. Справді, за одним підрахунком, Китай закрити 46 гігават потужності вугільної

⁶ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 10. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

енергетики між 2015 і 2020 роками. Але більш глибокий погляд на закриття цих потужностей демонструє, що Китай залишається таким же прихильним до вугілля, яким був раніше. Влада в основному зачинила вугільні заводи в багатих прибережних провінціях, таких як Гуандун, щоб очистити місцеве повітря та звільнити нерухомість для проектів, що збільшують прибуток. Але вони просто перенесли такі об'єкти в бідніші внутрішні провінції, звідки електроенергія, що працює на вугіллі, передається до прибережних промислових центрів⁷.

Переміщення димових труб з Шанхаю чи Гуандуна в Аньхой, Хунань, Внутрішню Монголію чи Сіньцзян є формою політичного сортування. Така політика видаляє забруднюючі речовини з повітря в заможних містах і запобігає таким заворушенням, як акції протесту 2016 року в муніципалітеті Ченду, спровоковані зимовим смогом.

Але масові викиди вуглекислого газу продовжуються. Крім того, вугільні електростанції, побудовані за останнє десятиліття, і ті, що будуються сьогодні в Китаї, є дорогими, передовими об'єктами, якими замінюються старі та дешевші електростанції. На цих заводах нове обладнання краще контролює забруднення діоксидом сірки та твердими частинками, хоча і не викиди вуглекислого газу. Як наслідок, ці заводи, швидше за все, працюватимуть протягом загального терміну експлуатації 40 років і навряд чи достроково закриватимуться.

Провінції, які найагресивніше закривають свої вугільні заводи (такі як Гуандун, Цзянсу та Чжецзян), як правило, не можуть похвалитися великими покладами вугілля, а місцеві вугільні електростанції залучають незначну частину робочої сили порівняно з іншими галузями. Для бідніших частин Китаю, таких як Внутрішня Монголія, де вугілля становить більшу частину місцевої економіки, політичний розрахунок, швидше за все, виявиться іншим: місцеві чиновники не поспішатимуть відмовлятися від вугілля.

⁷ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 10. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

У вугільному секторі Китаю та суміжних галузях загалом працюють десятки мільйонів людей і використовується інфраструктура на трильйони доларів. Сторонні люди часто припускають, що китайська держава може легко провести амбіційну енергетичну реформу, наприклад, перехід від вугілля. Але держава - це не моноліт. Сукупність місцевих інтересів може зірвати всі директиви центру, крім найвищого пріоритету, які майже напевно не включатимуть змістовної кліматичної реформи. Зусилля щодо зміни колосальної енергетичної системи Китаю в прийнятні терміни спрацюють лише в тому випадку, якщо інтереси владних посередників на місцевому, провінційному та національному рівнях будуть широко узгоджені⁸.

Ці інтереси залишаються глибоко розділеними, коли справа стосується енергетики. Навіть часткова зупинка вугільних заводів та шахт може означати втрату величезних сум з вкладеного капіталу та багатьох робочих місць. Зелені енергетичні проекти, швидше за все, не можуть пропорційно компенсувати ці втрати. У Сполучених Штатах, за оцінками, кожна мегават-година електроенергії, виробленої з вугілля, підтримує вп'ятеро більше робочих місць, ніж мегават-година енергії вітру, а в більш трудомісткій економіці Китаю це співвідношення може бути ще більшим.

Сі виріс у сільській місцевості. Він разом з іншими вищими керівниками серйозно дбає про економічні інтереси сільських районів. Занепокоєння потужних вугільних баронів та місцевих чиновників, які вітали відкриття вугільних заводів 15 років тому, швидше за все, перешкоджатимуть поточному зеленому поштовху Китаю, коли влада домовлятиметься про політичні та соціально-економічні компроміси. Складена з плином часу, ця динаміка зробить залежність від вугілля більш стійким, ніж очікується сьогодні, з відповідним впливом на траєкторію викидів вуглекислого газу в Китаї.

⁸ Ковенько А. Кліматична політика і дипломатія Китаю / Борисфен Інтел. 2021. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/klimatichna-politika-i-diplomatiya-kitayu/>

Як відзначає Я. Шафугта, Китаю бракує ефективного інституційного механізму для вирішення екологічних проблем, з якими стикається населення. Багато справ, поданих окремими особами до суду щодо зростання забруднення в регіоні, розглядаються дуже повільно. Саме це вказує на відсутність ефективного інституційного механізму для китайців брати участь у процесі вироблення екологічної політики або отримати відшкодування за допомогою закону. Можна навіть казати про активізацію екологічного протестного руху у Китаї, цілі якого можуть загрожувати стабільності уряду, авторитет якого залежить від продовження надзвичайного зростання. За таких обставин можливі варіанти більш стриманої поведінки уряду у вирішенні екологічних питань. Отже, екологічні проблеми створюють великі проблеми і для керівництва Комуністичної партії Китаю⁹.

Деякі китайські чиновники та впливові радники, такі як Се Чженхуа, спеціальний представник країни з питань клімату, усвідомлюють, що скорочення викидів та виправлення спадщини екологічного знищення, що триває десятиліттями, є важливою метою. Але комбінація зовнішньої реакції проти дедалі агресивнішої поведінки Китаю та опір з боку внутрішніх груп інтересів, занепокоєних зобов'язанням Китаю щодо вуглецевого нейтралітету до 2060 року, швидше за все зміцнить позиції тих чиновників, які дотримуються того, що вчений Пекінського університету Жа Даоджонг називає «націоналістичною школою» енергетичної безпеки. Ухвалення рішень в галузі енергетичної політики в Китаї все більше заплутується в питаннях безпеки, про що свідчить виступ Лі в жовтні 2019 року, коли він назвав вугілля основним ресурсом національної безпеки. Тим часом «кліматичні» дипломати Китаю і надалі займатимуться екологічним промиванням, коли йтиметься про використання вугілля у своїй країні, і

⁹ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 15. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

підпорядковуватимуть імперативи кліматичного співробітництва внутрішнім і геополітичним цілям КПК.

Наслідки такої політики для США найближчим часом будуть відчутними. Земна атмосфера виходить за межі національних кордонів, і Китай, насамперед завдяки використанню вугілля, є безумовно найбільшим у світі її забруднювачем. Величезні викиди вимагають участі Пекіна у міжнародних переговорах. Але активні пошуки цієї співпраці перетворюють США та інші країни на прохачів - і Китай вже чітко дав зрозуміти, що його участь у кліматичних дискусіях залежить від поступок в інших сферах. Відповідно, будь-які двосторонні політичні заходи або заходи безпеки, що спрямовані на спонукання Китаю до обговорення питань клімату, насправді змусять США, Індо-Тихоокеанський регіон та світ двічі програти. Наприклад, Вашингтон втратить свою здатність ефективно протистояти політиці Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні¹⁰.

Допоки Пекіну поступалися, він невпинно переслідував свої вузькі інтереси в інших сферах. Наприклад, на саміті Асоціації держав Південно-Східної Азії 2015 року Лі закликав вирішувати поточні територіальні суперечки в Південно-Китайському морі «у спосіб переговорів та консультацій». Але навіть коли він робив ці зауваження, Народно-визвольна армія Китаю швидко мілітаризувала ці самі води, незважаючи на запевнення Сі за два місяці до того, що КНР цього не робитиме. У разі кліматичних переговорів китайські чиновники запропонують рожеву риторику, навіть якщо вугільні заводи в Китаї та ті, що будуються китайськими фірмами за кордоном, і надалі викидатимуть мільйони тонн парникових газів на добу. Тільки конкуренція, а не благання, змусить Пекін переосмислити свій підхід до викидів та зміни клімату¹¹.

¹⁰ Kaneti M. China's Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>

¹¹ Ковенько А. Кліматична політика і дипломатія Китаю / Борисфен Інтел. 2021. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/klimatichna-politika-i-diplomatiya-kitayu/>

До проблем можна віднести і те, що прагнучи дотримуватись принципів суверенітету та невтручання, Пекін часто підходить до екологічних конфліктів із твердженням, що Китай поважає «волю народу» та дотримується внутрішніх законодавчих процесів. Проте часто незрозуміло, хто такі «люди» та чи відповідають їхні інтереси передбачуваному баченням зеленого розвитку та сталого розвитку. Показовим прикладом є часто згадуване флагманське будівництво гідроелектростанції в Батанг Тору, Індонезія. Серед багатьох суперечок, пов'язаних з проектом, є твердження, що будівництво ставить під загрозу існування останнього виду рідкісного орангутана, що залишився. Те, що часто не коментують, так це те, що місцеві громади та різні групи у своїй думці розділені – деякі підтримують будівництво, а інші виступають проти. І це лише один із багатьох випадків, коли як поняття «воля народу», так і очікування, що місцеві громади стануть «захисниками землі», створюють абсолютно нереальну платформу для консультацій або вирішення екологічних проблем та проблем розвитку на місцях¹².

Також на сучасному етапі спостерігається менша участь громадянського суспільства та неурядових організацій (НУО) з китайської сторони у розробці політики та міжнародних переговорах щодо зміни клімату. Дивлячись назад, у перше десятиліття двадцять першого століття екологічне громадянське суспільство користувалося більшим простором. Але за Сі Цзіньпіна простір для екологічних НУО стає все більш обмеженим, особливо після того, як у 2017 році набув чинності новий закон про іноземні НУО в Китаї¹³. Процес реєстрації НУО став набагато складнішим для китайських та зарубіжних НУО і вони опинились під посиленням тиском щодо вступу в альянси з державними неурядовими організаціями (так

¹² Kaneti M. China's Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>

¹³ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 16. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

званими GONGO). Це вказує на знищення неурядової природи НУО в Китаї. Китайські НУО повинні дотримуватися політичних умов Китаю та зосередитися на співпраці з урядом Китаю.

Обмежена участь НУО та громадян у процесах управління створює сумніви в ефективності екологічного стану Китаю, що формується в довгостроковій перспективі. Ця неучасть громадянського суспільства є одним із двох вимірів концепції «авторитарної екологічності». Іншим виміром є «зниження індивідуальної свободи», що включає спостереження, примусове переселення кочівників у західні регіони Китаю через «екологічну міграцію» чи «зелене захоплення» з боку влади. Звісно, феномен швидкого економічного зростання без політичної лібералізації коштує дорого. Відсутність громадянських свобод для звичайних громадян Китаю, мабуть, найочевидніша і кричуща з цих витрат¹⁴.

Маючи високі прагнення та цілі, Китай виправдовує такі заходи пом'якшенням кліматичних змін. Однак, якщо проблема вразливості, з якою стикається Китай, не буде вирішена, Китай, безсумнівно, зіткнеться з серйозними викликами всередині країни, а також у реалізації власної екологічної дипломатії в світі.

Отже, Китай має деякі протиріччя між цілями внутрішньої політики та економічного росту, та цілями, які ставить перед собою екологічна дипломатія країни.

3.2. Перспективи розвитку екологічної дипломатії КНР

В останні роки китайська екологічна дипломатія, з протиріччями між розвиненими індустріальними країнами, в тому числі щодо питання приєднання до Кіотського протоколу, добила істотних успіхів. Китай,

¹⁴ Shagufta Y. China's Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 16. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>

підтримує ідею розширення міжнародного співробітництва в екологічній сфері, увійшовши до цього протоколу. Його підтримали Японія, Індія та європейські країни. Завдяки цьому КНР отримав доступ до сучасних технологій, інвестицій, інформаційному та зарубіжному досвіду в сфері охорони навколишнього середовища. Прийняття підсумкового документа в Кіото було розцінено керівництвом КНР як важлива перемога не тільки китайської екологічної дипломатії, але і всієї зовнішньої політики країни. Свої успіхи в екологічній дипломатії Китай закріпив на XIII Конференції сторін Рамкової конвенції з клімату ООН і на III Нараді країни Кіотського протоколу (2007 році), Конференції по охороні навколишнього середовища в Дурбані (ПАР) 2011 році, Конференції в Досі в 2012 році та в Варшаві в 2013 році.

За останні кілька років є чудові докази спроб Пекіна протистояти своїм критикам, хоч і неохоче. Оголошення китайського уряду про те, що Китай більше не фінансуватиме вугільні проекти за кордоном, є лише останнім прикладом. Варто підкреслити, що коли вперше було оголошено ініціативу «Один пояс, один шлях», вона не містила жодної мови щодо захисту навколишнього середовища. Через вісім років зелений BRI є центральним у глобальному бачення Пекіна.

Китай вступає на новий етап кліматичної дипломатії, коли проблеми зміни клімату концептуалізуються в умовах, які виходять за рамки Конференції ООН зі зміни клімату. Підзвітність Пекіну – на зустрічах високого рівня та на місцях – вимагатиме більше, ніж амбіційної розмови про цінності та стандарти вищої якості. Для глобальних громадян одним із добрих місць для початку було б вимагати, щоб китайські корпорації та політики почали втілювати на практиці бачення Пекіна екологічної цивілізації¹⁵.

¹⁵ Kaneti M. China's Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>

За словами Сі Цзіньпіня, за останні 15 років скорочення інтенсивності викидів вуглецю в Китаї значно перевищило цілі щодо кліматичних заходів на 2020 рік. Китай послідовно оприлюднює плани впровадження та допоміжних заходів для основних сфер і галузей для досягнення вуглецевого піку, а також встановить стратегію «1+N» для піку вуглецю та нейтральності вуглецю¹⁶.

Як стверджують китайські високо посадовці, Китай буде продовжувати сприяти трансформації та модернізації енергетичних і промислових структур, сприяти дослідженням, розробці та застосуванню зелених і низьковуглецевих технологій, підтримувати кваліфіковані населені пункти, галузі та підприємства, щоб вони взяли на себе провідну роль у досягненні піку. Саме реалізація таких планів стане саме тим внеском у глобальні зусилля щодо вирішення проблеми зміни клімату та сприяння енергетичній трансформації¹⁷.

Перспективним вектором розвитку принципів екологічної дипломатії КНР є африканський. У майбутньому країни Африки можуть працювати разом з китайським урядом, щоб укласти більше двосторонніх угод з конкретних питань зміни клімату. У порівнянні з багатосторонніми угодами, укласти двосторонню угоду лише між двома сторонами порівняно легко.

Китай та Африка можуть обмінятися думками щодо законодавства та формування політики у боротьбі зі зміною клімату. Китай висунув кілька важливих ідей щодо захисту навколишнього середовища, наприклад, ідею про те, що зелені пагорби та чисті води - це золоті й срібні гори, і ідею побудови спільноти людства зі спільним майбутнім, і досяг великих досягнень у вітчизняне законодавство про зміну клімату. Багато африканських країн мають давні традиції та мудру філософію щодо захисту

¹⁶ Xi urges concrete actions to address climate change, energy issues. 1 november 2021 / The State Council The Peoples Republic of China. URL: http://english.www.gov.cn/news/topnews/202111/01/content_WS617f3610c6d0df57f98e457c.html

¹⁷ Там само.

навколишнього середовища, а деякі прийняли конкретне законодавство щодо зміни клімату. Тому обидві сторони можуть об'єднатися для покращення законодавства та політики щодо зміни клімату¹⁸.

Через свої масштабні проекти в межах програми «Один пояс один шлях», Китай забезпечує довгострокові поставки енергії з Середньої Азії та Близького Сходу. З моменту створення програми «Один пояс один шлях» в 2013 році до її початкової структури було додано більше тем. Зелені і низьковуглецеві розробки були згадані в дорожній карті програми «Один пояс один шлях» у 2015 році. Сі виступав за зелені, низьковуглецеві розробки на першому Форумі міжнародного співробітництва «Один пояс, один шлях» зі вступною промовою у 2017 році і запропонував спільно заснувати Міжнародну коаліцію зеленого розвитку BRI, яка була офіційно створена у 2019 році.

Міжнародна коаліція зеленого розвитку BRI - ініційована Міністерством екології та навколишнього середовища КНР та міжнародними партнерами. Значні постійно зростаючі потреби щодо реалізації Цілей сталого розвитку ООН 2030, а також потреба в досягненні цілей Паризької угоди для країн-учасниць ініціативи «Один пояс і шлях» вимагають від урядів, місцевих та міжнародних агентств розвитку, аналітичних центрів, приватного сектора, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін працювати разом, щоб максимізувати зусилля щодо зеленого розвитку¹⁹.

Сьогодні китайські дипломати і експерти-екології жорстко відстають свою позицію по міжнародному співробітництву в зміні клімату, виступають за необхідність притримуватись принципів взаємної вигоди, прагматичності та ефективності, спільності при збереженні різного, одночасно КНР стимулює пошуки балансу інтересів різних країн і глобальних інтересів.

¹⁸ Zhu W. China and Africa fight climate change together // China Daily. 17.11.2020. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202011/17/WS5fb37c4da31024ad0ba94aff.html>

¹⁹ About us / BRI International Green Development Coalition. URL: http://en.brigc.net/About_us/Overview/202009/t20200928_102502.html

Позиція Китаю на міжнародних переговорах щодо зміни клімату виражає як безперервність, так і зміни.

Китай завжди прагнув висунути свої пріоритети, такі як економічний розвиток та викорінення бідності. Проте, Китай не такий активний для того, щоб його розглядали як «глобального лідера» зі зміни клімату, втім екологічна дипломатія Китаю досягла похвального прогресу.

Після кількох зустрічей, США продемонстрували готовність працювати з Китаєм у боротьбі зі зміною клімату. А перемовини між представником Китаю з питань клімату паном Се Чженьхуа та його колегою Джоном Керрі в Шанхаї у квітні 2021 року стали можливістю для китайської екологічної дипломатії зіграти більшу роль і зробили Китай «відповідальною зацікавленою стороною».

Китай буде продовжувати активно розвивати власну екологічну дипломатію, брати участь у світових та регіональних екологічних процесах. Адже найбільш очевидна перевага для Китаю від його участі в міжнародних екологічних конвенціях і конференціях - підвищення свого міжнародного авторитету. Екологічна дипломатія, як правило, є «м'якою силою»: це означає глобальну відповідальність; не потребує великих витрат на озброєння; і це залучає країни спільно з іншими до переговорів, які можуть перерости у вирішення інших форм конфлікту. Китай бере участь у екологічних переговорах з явною метою покращення його міжнародного іміджу²⁰.

Китайські ЗМІ звертають увагу на похвалу Китаю щодо глобальної екології. Газети та телепрограми схвально цитують практично будь-які похвали від міжнародних чиновників про роботу Китаю. Наприклад, Cai і Voigts повідомляють про цитату з китайських *екологічних новин* щодо коментарів чиновника ЮНЕП про те, що: «Китай подав приклад в екологічному законодавстві. Це, безсумнівно, важливо для світу, що Китай

²⁰ McBeath J. China's environmental diplomacy. URL: https://people.uwec.edu/jamelsem/papers/CC_Literature_Web_Share/Policy/Environmental_Diplomacy_China_Wang_2007.pdf

бере участь у різних міжнародних конвенціях і договорах, який не міг би стати універсальним без присутності Китаю»²¹.

Китай зацікавлений розвивати екологічну дипломатію, принаймні, офіційно. Адже приблизно 80 відсотків бюджету Китаю на охорону навколишнього середовища надходить з-за кордону. Згадати хоча б одну область - збереження біорізноманіття. Міжнародні екологічні організації значною мірою підтримують це планування. Глобальний екологічний фонд інвестував 18 мільйонів доларів в управління природними заповідниками. Він також інвестував у збереження біорізноманіття водно-болотних угідь та в природний заповідник Лоп-Нур (який захищає диких верблюдів серед інших видів).

Уряди Великобританії та Нідерландів, серед інших, інвестували в природу заповідні проекти, як і ряд міжнародних екологічних недержавних організації, такі як Всесвітній фонд дикої природи (WWF), Conservation International (CI) та ТНК. Однак, велика частина цього фінансування є одноразовою. Китай гарантує здатність до будівництва, дослідження ресурсів і екологічної просвітницької діяльності, але іноді гроші також використовуються для будівництва інфраструктури²².

Отже, підсумовуючи викладене у третьому розділі, узагальнимо:

По-перше, аналіз екологічної дипломатії Китаю, особливо з огляду на Кіотський протокол, демонструє, що такі питання, як суверенітет, економічне зростання та міжнародний престиж, є центральними для уряду КНР. У міру зростання економіки Китаю формується проблема забруднення всередині Китаю та зростає проблема узгодження внутрішньої політики та позиції Китаю щодо міжнародного режиму зміни клімату. Таким чином, це внутрішня політика.

²¹ Huang Y. The International Promise of a Responsible Major Power” (in Chinese) // China Climate Change Info-Net. URL: <http://www.ccchina.gov.cn/cn/NewsInfo.asp?NewsId=155>

²² McBeath J. China’s environmental diplomacy. URL: https://people.uwec.edu/jamelsem/papers/CC_Literature_Web_Share/Policy/Environmental_Diplomacy_China_Wang_2007.pdf

По-друге, очевидно, що Китай використовує свою екологічну дипломатію як ефективний інструмент просування своїх національних інтересів. Китай використовує соціально-економічний розвиток для захисту своїх позицій на міжнародній арені. Однак те, як Китай демонстрував свою сильну позицію, щоб показати його присутність у глобальній спільноті, ініціативі BRI, чітко відображає зростаючий вплив Китаю на глобальну політику. І це справді вимагає від Китаю більше турбуватися про внутрішні та глобальні екологічні проблеми.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення даного дослідження автором досягнуто таких *результатів*:

1. Аналіз стану наукової розробки теоретико-методологічних засад дослідження екологічної дипломатії КНР показав, що українські науковці недостатньо уваги приділяють означені проблемі, не зважаючи на зростання ролі екологічної дипломатії в сучасному світі. Використану в роботі літературу розподілено за територіальним критерієм: праці вітчизняних науковців, праці азійських та твори західних учених. Також дослідження екологічної дипломатії КНР активно займаються російські автори.

Наявна джерельна база ретельно опрацьована й систематизована. Джерельну базу умовно поділено на три групи. До першої групи джерел автор відносить офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій. До другої групи увійшла офіційна інформація із сайтів урядів та організацій. Третя група джерел представлена публікаціями ЗМІ.

2. Встановлено, що екологічна дипломатія являє собою комплекс прийнятих рішень щодо пом'якшення негативних впливів людини на навколишнє середовище, сукупність заходів по адаптації людини до наслідків зміни клімату, які приймаються міжнародним співтовариством за допомогою міжнародних інститутів. Основна мета екологічної дипломатії - надавати можливість учасникам обговорити проблеми, що виникають, вживати заходів і приймати рішення про подальші дії в разі виникнення спірних питань.

Виявлено, що країни Північно-Східної Азії, незважаючи на налагоджені зв'язки, культурну спільність і наявність загальних екологічних проблем, по-різному визначають і проводять екологічну дипломатію в регіоні. Взяття державами на себе міжрегіональних екологічних зобов'язань підвищує рівень відповідальності за долю регіону і створює додаткові

гарантії дотримання правил, що виходять за національні кордони. це сприяє формування більш ефективної і стійкої моделі розвитку сучасного світу.

3. Під час дослідження екологічної дипломатії КНР на сучасному етапі автор використовує комплекс загальних та конкретнонаукових принципів та підходів. Дослідницька робота виконана на основі цивілізаційного, системного, структурно-функціонального, компаративного, інституційного підходів. Методологічним підґрунтям даної роботи стали принципи об'єктивності, історизму, детермінізму, системності, а також термінологічний принцип. Аналіз існуючих принципів та підходів пізнання, наукових методів та інформаційних джерел дозволяє визначити методологію дослідження особливостей екологічної дипломатії Китаю.

Дослідження проведене із використанням загальнотеоретичних і спеціальних методів. До загальнотеоретичних методів, які застосовані автором, належать методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування та узагальнення, а також групування. Для розв'язання визначених наукових завдань і всебічного вивчення поставленої проблеми були застосовані системний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний методи.

4. Виявлено, що з 1989 року починається активний період розвитку екологічної дипломатії КНР, так як в цей час країна починає просувати екологічні ініціативи в масштабах регіону і укладати двосторонні угоди у сфері охорони навколишнього середовища.

За останні 30 років Китай активно залучався до міжнародного процесу захисту довкілля. За цей час лідери КНР демонстрували свою занепокоєність впливом економіки Китаю на світові екологічні процеси та роллю Китаю у світовому співтоваристві. Китай узяв на себе зобов'язання в рамках понад 30 міжнародних конвенцій і виконав уже багато з них. Міжнародні організації, такі як Світовий фонд дикої природи, розширюють свою діяльність у Китаї внаслідок уваги та власних зусиль з боку КНР.

5. Китай як країна із економікою, що енергійно розвивається, бере активну участь у міжнародному і регіональному співробітництві з проблем екології і природокористування. Після вступу до Організації Об'єднаних Націй Китай ратифікував понад 50 багатосторонніх екологічних угод, включаючи майже всі з тих, які вважаються основними. Китай загалом став більш охоче брати участь у таких угодах і робити це раніше дат. Дотримання Китаєм міжнародних зобов'язань зросло разом із прискоренням його екологічної дипломатії. Китай вивчає витрати та вигоди від своєї глобальної участі та дій у своїх національних інтересах.

КНР грає роль неформального лідера у всьому регіоні АТР, ініціюючи різні заходи з даного питання і розвиваючи роль екологічної дипломатії в організації співпраці з суміжними державами. Це призводить до підписання угод Китаю щодо вирішення екологічних проблем, разом з сусідніми державами починають докладатися зусилля для перетворення екології у найважливіший напрямок зовнішньої політики. Завдяки Китаю створюються стандарти та механізми екологічної співпраці, які активно використовуються країнами Північно-Східної та Південно-Східної Азії. Також КНР активно співпрацює у сфері екології з африканськими країнами. Китай справді реалізовує багато програм співпраці щодо зміни клімату з африканськими країнами в рамках Китайської політики щодо Африки.

6. Незважаючи на успіхи в співробітництві, між національними інтересами КНР та інтересами світового суспільства в сфері екології залишаються суттєві протиріччя. Це пояснюється тим, що багато екологічних програм КНР й досі базуються не на підпорядкуванні внутрішньої політики міжнародним стандартам, а більше на внутрішньодержавних законах і обмеженнях, прийнятих в КНР. Це викликає обмежену реакцію з боку світової спільноти, створює напруженість із низкою держав, перш за все, держав-сусідів, які відчують на собі негативні наслідки промислового розвитку Китаю.

Суттєвою проблемою можна назвати серйозні екологічні проблеми всередині самого Китаю, внаслідок чого у світі сформувалася думка про те, що економічний розвиток Китаю загрожує не тільки його власної екології, а й обіцяє екологічні проблеми всьому світу. Тому багато країн вимагають від Китаю виконання зобов'язань в області екологічного співробітництва.

Прискорений розвиток екологічній дипломатії Китаю є відображенням його сприйняття національного інтересу. КНР шукала зовнішньоекономічної допомоги, щоб допомогти вирішити внутрішні проблеми навколишнього середовища. Вона приєдналася до конвенцій, щоб покращити свій інституційний та людський потенціал. Деякі екологічні програми та концепції, зокрема Порядок денний XXI та сталий розвиток були корисними для Китаю. Нарешті, активна участь Китаю на міжнародному рівні принесла певну похвалу державі і підвищила її глобальний статус.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій

1. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире. Москва Весь мир, 2013. 202 с.
2. Экологическая доктрина России. URL: <http://archive.mid.ru/nsdmo.nsf/a1c87897b58a9d2743256a550029f995/432569f10031eb9343256c9a002f10ca?OpenDocument>
3. Климатическая доктрина России. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/6365>
4. ASEAN – China Environmental Cooperation Action Plan (2011–2013). To Implement th China – ASEAN Strategy on Environmental Cooperation 2009–2015. URL: [http:// chinaaseanenv.org/upload/Attach/en/276150.pdf](http://chinaaseanenv.org/upload/Attach/en/276150.pdf)
5. Bali Road Map Intro. 2007 / United Nations Climate Change. URK: <https://unfccc.int/process/conferences/the-big-picture/milestones/bali-road-map>
6. Decision of the State Council on Several Issues Concerning Environmental Protection / Laws of the People's Republic of China. URL: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/dotscosicep803/>
7. New Growth Strategy. Blueprint for Revitalizing Japan. 69 p. URL: <http://www.meti.go.jp/english/policy/economy/ growth/report20100618.pdf>.
8. UN Framework Convention on Climate Change. 1992. / United Nations Climate Change. URK: <https://unfccc.int/global-policy/our-work/united-nations-framework-convention-climate-change-unfccc>

Офіційна інформація із сайтів міжнародних організацій, урядів країн

9. About us / BRI International Green Development Coalition. URL: http://en.brigc.net/About_us/Overview/202009/t20200928_102502.html

10. The Tripartite Environment Ministers Meeting among Japan, China and Korea (TEMM) // Ministry of the Environment. URL: <https://www.env.go.jp/earth/coop/coop/english/dialogue/temm.html>

11. UNEP Upgraded to Universal Membership Following Rio+20 Summit. URL: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/united-nations-environment-programme-upgradeduniversal-membership>

12. Xi urges concrete actions to address climate change, energy issues. 1 november 2021 / The State Council The Peoples Republic of China. URL: http://english.www.gov.cn/news/topnews/202111/01/content_WS617f3610c6d0df57f98e457c.html

Публікації ЗМІ

13. В Пекине состоялось подготовительное заседание подкомиссии по сотрудничеству России и Китая в области охраны окружающей среды / Clck. URL: <https://clck.ru/U9zpX>

14. К властям Китая, Японии и Республики Кореи прозвучал призыв бороться со смогом совместными усилиями // CNTV Россия. URL: <http://www.cntv.ru/2013/12/16/ARTI1387159387193280.shtml>

15. Казахстан и Китай договорились определять источники загрязнения трансграничных рек / Экспресс К. 2019. URL: <https://exk.kz/news/45362/kazakhstan-i-kitai-doghovorilis-opriedieliat-istochniki-zaghriaznieniia-transghranichnykh-rie>

16. Китай и АСЕАН: интеграция продолжается. URL: http://expert.ru/expert/2007/46/knr_i_asean

17. Что такое Климатическая доктрина России. URL: http://www.wwf.ru/about/what_we_do/climate/climate_skeptic/322

18. Climate deal comes down to US and China // euobserver. 18 december 2009. URL: <https://euobserver.com/news/29180>

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, підручники, посібники

19. Ван Цяньцзюнь. Международное экологическое сотрудничество: анализ проблемы. Пекин: Эколог. наука КНР, 2007. 276 с.
20. Вернадский В.И. Химическое строение биосферы Земли и ее окружения. Москва: Наука, 1965. 377 с.
21. Дин Цзиньгуан. Гоцзи хуаньцзин вайцзяо = Международная экологическая дипломатия. Бэйцзин: Чжунго шэхуэй кэсюе чубаньшэ, 2007. 98 с.
22. Мальський М. З., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. Київ: Знання, 2007. 461 с.
23. Марцин В.С., Н.Г. Міценко, Даниленко О.А. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
24. Никифоров В. М. Дипломатия : учеб.-метод. пособие. СПб., 2007. 231 с.
25. Папковская П.Я. Методология научных исследований. Минск: Информ-прес, 2006. 176 с.
26. Пискулова Н. А. Экологический вектор развития мировой экономики. Москва: Навона, 2010. 240 с.
27. Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень – пособие для соискателей. Москва: ИНФРА, 2002. 240 с.
28. Jarju Pa Oudsman. Climate Diplomacy Can Build the Trust Needed to Secure Our Common Future. London. International Institute for Environment and Development (IIED). URL: <http://www.iied.org/climate-diplomacy-can-build-trust-needed-secureour-common-future>

Статті

29. Авдеева Т. Г. Экологическая дипломатия // Международная жпзнь. 2001, № 5. С. 37-48.

30. Алимов А.А. Экологическая политика и экологическая дипломатия (понятийный аппарат и отдельные проблемы) // Вестник Санкт-Петербургского университета. 2003. № 22. С. 105-106.

31. Банчева А. И. Экологические инновации Японии: основные направления развития и особенности управления // Вестник МГИМОУниверситета. 2013. № 5 (32). С. 190–196.

32. Боголюбова Н.М., Николаева Ю.В. Феномен «Зеленой дипломатии»: Международный опыт // Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета. 2014, № 36. С. 189-198.

33. Бохан А. В. Міжнародна екологічна дипломатія: політика розвитку і партнерства. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 12–17.

34. Блинецкая Е. А. Опыт изучения преподавания многосторонней экологической дипломатии // Материалы Международного Молодежного Научного Форума «Ломоносов-2015». URL: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2015/data/7065/uid42746_report.pdf

35. Ван Гуаньцзюнь. Экологическая дипломатия Китая: история развития и современные проблемы // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. 2011. № 131. С. 334-341.

36. Ван Шивэй, Ясовеев М. Г. Экологическая политика Китая // Экологический вестник. 2016. № 1 (35). С. 15-19.

37. Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 188. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186

38. Ковенько А. Кліматична політика і дипломатія Китаю / Борисфен Інтел. 2021. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/klimatichna-politika-i-diplomatiya-kitayu/>

39. Колпакова Т.В. Китайская «экологическая дипломатия» и формирование международного механизма охраны окружающей среды //

Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2010, № 123. С. 68-73.

40. Кондратенко Г. В. Экологическая дипломатия стран Северо-Восточной Азии. // Известия Восточного Института. 2016 - №2. С. 47 - 64.

41. Кондратьев К.Я., Демирчян К.С. Климат Земли и «Протокол Киото» // Вестник Российской академии наук. 2001. № 11. С. 1002-1009.

42. Лу Цзе. Охрана окружающей среды в Китае и китайская экологическая дипломатия // Население, ресурс и окружающая среда Китая. 2003. № 5. С. 11-15.

43. Мартынов К. Уберизация превыше всего. URL: <http://subscribe.ru/digest/economics/news/n251334775.html>

44. Пискулова Н. А. Помощь развивающимся странам в области охраны окружающей среды // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2011. № 2 (33). С. 26–34.

45. Петерикова Е.И. Экологическая политика КНР в XXI в.: Проблемы и международное сотрудничество // Восточный курьер. Выпуск 1-2. С. 77-87. URL: <https://ras.jes.su/vk/s111111110007890-2-1>

46. Рогожина Н.А. Проблема экологической безопасности во внешней политике Китая и перспективы регионального сотрудничества с Россией. URL: <http://arguncrisis.ru/documents/dokumenty-2011/rogozhina>

47. Саблин И. В. Институциональное оформление внутренней экологической политики Китая и Индии // Молодой учёный. 2011. № 6 (29). Т. 2. С. 52–58

48. Саблин И.В. Теоретические аспекты экологической политики // Молодой учёный. 2011. № 6 (29). Т. 2. С. 58–65.

49. Салицкий А., Чеснокова А., Шахматов А. Китай: мощный старт экологической революции. // Перспективы. Электронный журнал. 2015 № 2. С. 98-108. URL: http://perspektivy.info/upload/iblock/618/2_2015.29.06.pdf

50. Сумець О.М. Принцип системності. // Навчальні матеріали онлайн. 2015. URL: https://pidruchniki.com/1944092850459/marketing/printsip_sistemnosti
51. Сулова С. С. Республика Корея: от реципиента до донора официальной помощи развитию // Вестник МГИМО-Университета. 2011. № 4. С. 114–118
52. Троценко Е. Д. Экологическая дипломатия КНР как инструмент сотрудничества с сопредельными государствами // Сборник материалов всероссийской молодежной научной конференции «Гуманитарная дипломатия: личность, социум и мир» (Екатеринбург, 20-21 апреля 2018 г.). Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2018. С. 354-359.
53. Фотыгина Е. Экологические проблемы Китая // Отеч. записки. 2008. № 3 (42). URL: <https://strana-oz.ru/content/%D1>
54. Чернявский С.И. Экологическая дипломатия России // Известия Байкальского государственного университета. 2020. Т. 30, № 2. С. 245–253
55. Чуркин Н. П. Государственная стратегия Российской Федерации в области охраны окружающей среды и природопользования. URL: <http://www.rospromeco.com/expertnoemnenie/28-analytic/expertnoe-mnenie/288-mnenie-10>
56. Ali, S. H., Sanjeev, K. Transnational Transformation: from Government-Centric Interstate Regimes to Cross-Sectoral Multi-Level Networks of Global Governance // *The Crisis of Global Environmental Governance* / ed.: J. Park, K. Conca, M. Finger. London; NY: Routledge, 2008. P. 132-163.
57. Beeler C. Is China really stepping up as the world's new climate leader? // *The World*. November 8, 2017. URL: <https://theworld.org/stories/2017-11-08/china-really-stepping-world-s-new-climate-leader>
58. Ciriaci-Wantrup, S. V. *The Economics of Environmental Diplomacy* // *Land Economic*. 1971. № 47 (1). P. 36-45.

59. Huang Y. The International Promise of a Responsible Major Power” (in Chinese) // China Climate Change Info-Net. URL: <http://www.ccchina.gov.cn/cn/NewsInfo.asp?NewsId=155>
60. Kaneti M. China’s Vision for Environmental Leadership // The Diplomat. December 13, 2021. URL: <https://thediplomat.com/2021/12/chinas-vision-for-environmental-leadership/>
61. Liu J., Sun T. Nontraditional Diplomacy – Chinese Ecological Diplomacy // Journal of Sustainable Development. 2009. Vol. 2, № 1. P. 30-46.
62. McBeath J. China’s environmental diplomacy. URL: https://people.uwec.edu/jamelsem/papers/CC_Literature_Web_Share/Policy/Environmental_Diplomacy_China_Wang_2007.pdf
63. Otsuka K. Shift in China’s commitment to regional environmental governance in Northeast Asia? // Journal of Contemporary East Asia Studies. Volume 7, 2018. Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24761028.2018.1504643>
64. Shagufta Y. China’s Environmental Diplomacy: From Sovereignty to Authoritarian Environmentalism // ICS OCCASIONAL PAPER Back Issues. № 82. 2021. P. 1-20. URL: <https://www.icsin.org/uploads/2022/01/22/e0472f96c149bb4696a59edec58ee287.pdf>
65. Sullivan K., Warrick J. Gore Speech on Climate Criticized // Washington Post Foreign Service. Tuesday, December 9. 1997. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/climate/stories/clim120997.htm>
66. Susskind, L., Ali, S. H. Environmental Diplomacy: Negotiating More Effective Global Agreements . NY: Oxford University Press, 2014. P. 67-93.
67. Tolba M. K. Global Environmental Diplomacy: Negotiating Environmental Agreements for the World. The MIT Press, 2008. P. 23-35.

68. Wertz W. R. Lynton Keith Caldwell (1913-2006): His Pathbreaking Work in Environmental Policy and Continuing Impact on Environmental Professionals // Environmental Practice. 2006. № 8 (4) P. 208-211.

69. Zhu W. China and Africa fight climate change together // China Daily. 17.11.2020. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202011/17/WS5fb37c4da31024ad0ba94aff.html>

Дисертації та автореферати дисертацій

70. Цинь Тинтин. Экологическая политика как фактор укрепления национальной безопасности КНР. : диссертация ... кандидата исторических наук : 23.00.04. Москва, 2018. 213 с.